

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВІЙ ЦЕНТР ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Кафедра іноземних мов

К. Е. Колесник, С. І. Нешко

ГЕОГРАФІЯ, ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

Конспект лекцій

Харків – 2022

Колесник К. Е., Нешко С. І. Географія, історія, культура Нової Зеландії: Конспект лекцій. – Харків: УкрДУЗТ, 2022. – 86 с.

Конспект лекцій для самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної форми навчання «Географія, історія, культура Нової Зеландії» підготовлено з метою доповнення і розширення методичного забезпечення навчального курсу дисципліни «Лінгвокраїнознавство». Конспект лекцій підготовлено відповідно до робочої програми «Лінгвокраїнознавство». Він є складовою навчально-методичного комплексу дисциплін.

Конспект лекцій містить теоретичний матеріал, в якому розкриваються основні особливості географічного розташування, клімату, природних умов, флори та фауни Нової Зеландії, визначено основні етапи новозеландської історії від заселення її людьми до сьогодення, охарактеризовано основні риси державного та адміністративного устрою новозеландської держави, визначено основні характеристики економічного становища Нової Зеландії, розглянуто найбільш важливі досягнення новозеландської культури та особливості мови новозеландців.

Конспект лекцій містить практичну частину, покликану допомогти в організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня у засвоєнні змісту теми, і до якої входять: перелік питань для самоперевірки, теми для індивідуальних завдань, список літератури.

Рекомендується для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 035 Філологія денної форми навчання.

Бібліогр.: 14 назв.

Конспект лекцій рекомендовано до друку на засіданні кафедри іноземних мов 22 червня 2022 року протокол № 11.

Рецензент

доц. С. М. Донець

ЗМІСТ

Тематичний план.....	5
Вступ. Місце Нової Зеландії серед англомовних країн світу.....	5
1 Географія, клімат, природа Нової Зеландії.....	6
1.1 Географічне розташування.....	6
1.2 Геологія та рельєф Нової Зеландії.....	7
1.3 Клімат.....	9
1.4 Водні ресурси Нової Зеландії.....	11
1.5 Ґрунти Нової Зеландії.....	12
1.6 Природні ресурси та корисні копалини.....	13
1.7 Флора Нової Зеландії.....	14
1.8 Фауна Нової Зеландії.....	16
2 Історія Нової Зеландії.....	19
2.1 Нова Зеландія до відкриття європейців.....	19
2.2 Європейські дослідження Нової Зеландії.....	20
2.3 Британська колонізація Нової Зеландії.....	22
2.4 Нова Зеландія після здобуття незалежності.....	26
3 Політичний устрій та економічний розвиток Нової Зеландії...31	
3.1 Державно-політичний устрій Нової Зеландії.....	31
3.2 Адміністративний устрій Нової Зеландії.....	33
3.3 Міста Нової Зеландії.....	35
3.4 Державні символи Нової Зеландії.....	39
3.5 Економіка Нової Зеландії.....	42
3.6 Гроші та фінансова система Нової Зеландії.....	47
4 Населення та культура Нової Зеландії.....	49
4.1 Населення Нової Зеландії.....	49
4.2 Мови Нової Зеландії.....	50
4.3 Релігія Нової Зеландії.....	52
4.4 Освіта в Новій Зеландії.....	53
4.5 Література Нової Зеландії.....	54
4.6 Мистецтво Нової Зеландії.....	61
4.6.1 Живопис.....	61
4.6.2 Архітектура.....	64
4.6.3 Музика.....	66
4.6.4 Кінематограф.....	68
4.7 Культура маорі.....	72
4.8 Спорт.....	74

4.9 Свята Нової Зеландії.....	75
4.10 Національна кухня.....	77
Термінологічний словник.....	79
Персоналії.....	81
Хронологічна таблиця.....	83
Питання для самоконтролю.....	85
Теми індивідуальних завдань.....	85
Список літератури.....	86

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема	Години
1 Географія, клімат, природа Нової Зеландії	2
2 Історія Нової Зеландії	2
3 Політичний та економічний устрій Нової Зеландії	2
4 Населення та культура Нової Зеландії	2

ВСТУП. МІСЦЕ НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ СЕРЕД АНГЛОМОВНИХ КРАЇН СВІТУ

Нова Зеландія – один із найвіддаленіших від України куточків світу. Вона знаходиться на південному заході Тихого океану. Найближчою сусідньою державою до Нової Зеландії є Австралія. Різноманітні острови, розкидані по величезній території Тихого океану, складають регіон Океанія, і Нова Зеландія є найбільшою державою в цьому регіоні. Більшу частину території Нової Зеландії складають два великі острови – Північний і Південний. Навколо них розкидано трохи менше 700 невеликих острівців, багато з яких навіть не заселені. Разом із всіма островами площа країни сягає майже 270 000 км².

Велика віддаленість від інших ділянок суходолу привела до того, що Нова Зеландія була заселена людьми дуже пізно. Лише в XIII ст. нашої ери новозеландські острови були заселені полінезійцями-маорі. Європейці відкрили новозеландські острови лише в середині XVII ст., а заселення Нової Зеландії європейцями розпочалось лише на початку XIX ст. Кількість населення Нової Зеландії близько 5 млн осіб, при цьому в столиці (Веллінгтон) проживає всього близько 415 000 жителів. Найбільшим населеним пунктом вважається Окленд, у ньому проживає 1,4 млн. Із загальної маси відсоток корінного населення (маорі) близько 500 000, переважну більшість населення складають англомовні новозеландці.

Управління країною здійснюється за принципами конституційної монархії та парламентської демократії. Держава входить до Британської Співдружності Націй, тому офіційно керує тут Єлизавета II. Але у виконавчих рамках все у руках прем'єр-

міністра, представником монарха постає генерал-губернатор. Адміністративний поділ здійснюється поділом на регіони, що знаходяться під контролем місцевих рад.

Природа держави є по-своєму унікальною. Тут, як і в Австралії, немає хижаків, тому збережено багато рідкісних видів тварин і птахів.

У Новій Зеландії існують три офіційні мови: англійська мова, мова маорі та новозеландська жестова мова.

1 ГЕОГРАФІЯ, КЛІМАТ, ПРИРОДА НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

План лекції

- 1.1 Географічне розташування.
- 1.2 Геологія та рельєф Нової Зеландії.
- 1.3 Клімат.
- 1.4 Водні ресурси Нової Зеландії.
- 1.5 Ґрунти Нової Зеландії.
- 1.6 Природні ресурси та корисні копалини.
- 1.7 Флора Нової Зеландії.
- 1.8 Фауна Нової Зеландії.

1.1 Географічне розташування

Нова Зеландія – держава в Тихому океані, яка входить до регіону Океанія, що займає західну та центральну частину Тихого океану. Океанія включає понад двадцять п'ять тисяч окремих невеликих островів, більшість з яких дуже малі. Вона поділяється на три частини: Мікронезію, Меланезію та Полінезію. Нова Зеландія входить до складу Полінезії.

Нова Зеландія за своєю територією є найбільшою державою Океанії. Вона розташована на відстані близько 1600 км від Австралії, від якої її відділяє Тасманове море. Територія Нової Зеландії складається з близько 700 островів. Загальна площа країни становить 268 680 км². Її три основні острови – це Північний і Південний острови та острів Стюарт. Південний острів (150 437 км²), який його мешканці часто називають «материком»,

на третину більший за Північний острів (113 729 км²). Острів Стюарт набагато менший, його площа становить 1680 км². Він лежить за 30 км на південь від Південного острова і відокремлений від нього протокою Фово. Північний та Південний острови Нової Зеландії розділені протокою Кука, ширина якої в найвужчому місці становить лише близько 20 км.

Обидва основні острови мають форму витягнуту з півночі на південь. Три головні острови простягаються на 1500 км між 34 ° і 47 ° південної широти. Більшість із інших островів невеликі й лежать у межах 50 км від основних островів. Ці острови є видимою поверхнею великого підводного плато і дозволяють країні користуватися величезною винятковою економічною зоною (рибальськими угіддями). Острови Чатем розташовані за 800 км на схід від Південного острова. Острови Кермадек розташовані приблизно за 1000 км на північний схід від Окленду. На південь лежать безлюдні субантарктичні острови Баунті, Снерес, Антипод, Окленд і Кемпбелл.

1.2 Геологія та рельєф Нової Зеландії

Нова Зеландія є частиною суперконтиненту Гондвана. Острови є лише видимою частиною значно більшого затопленого субконтиненту, який відокремився від Австралії на східній околиці Гондвани приблизно 85 мільйонів років тому.

З кембрійського геологічного періоду (понад 500 мільйонів років тому) рівень моря та суші багато разів підвищувався і опускався. За періодами горотворення слідували епохи, коли гори розмивалися. Вивергалися величезні вулкани, землетруси та зсуви спустошили землю. Великі льодовики покрили значну частину суші, розтанули, а потім повернулися, оскільки клімат неодноразово охолоджувався і нагрівався з часом.

Острови Нової Зеландії входять до складу однієї з острівних дуг, що простягаються вздовж західної околиці Тихого океану. Геологічно ще молода Нова Зеландія становить частину знаменитого тихоокеанського «вулканічного кільця». Донедавна вулканізм був характерний для всієї території островів, зараз його прояви відомі лише на Північному острові. На обох островах значною є також і сейсмічна активність — за рік реєструється

кілька сотень землетрусів. Непоодинокі тут і сильні землетруси. Один із найсильніших землетрусів стався в 1929 р., коли біля міста Вестпорту на Південному острові земля в деяких місцях була піднята на висоту 5-поверхового будинку. У 1934 р. сильний землетрус на Північному острові на узбережжі затоки Хок призвів до великих руйнувань та людських жертв.

Нова Зеландія – гірська країна: одна восьма її території має позначки понад 1000 м, дві третини – від 200 до 1000 м і лише чверть поверхні зайнята низовинами. Найбільш високий і гористий Південний острів. Гори Північного острова нижчі та займають меншу площу, тут також багато піднесених та горбистих ділянок [12, с. 96–97].

Найпримітніший район Північного острова – Вулканічне плато, що є нібито заповідником сучасного вулканізму. Тут є гейзери, грязьові вулкани, гарячі джерела і навіть група вулканів, що діють і періодично проявляють досить бурхливу активність.

Основний гірський ланцюг країни — Новозеландські Альпи (на Південному острові) простягаються на 370 км, їхня середня висота — 2400 м, а найвища точка — гора Кука (маорійська назва Аоран-гі) — 3764 м.

Вершини гір вкриті льодовиками, які живлять численні річки та озера. Найвідоміший і найкраще досліджений один із найбільших льодовиків Нової Зеландії – Тасман (ширина його понад 2 км, довжина – 29 км). Спускаючись східним схилом гори Кука, це «крижане море», як його часто називають, приймає в себе язики сусідніх льодовиків, багато з яких, зриваючись з крутих уступів, мають вигляд замерзлих водоспадів. «Крижаною Ніагарою» називають один із цих притоків — льодовик Хохштеттера. Льодовики західних схилів нерідко спускаються дуже низько; так, льодовик Франца-Йосифа сягає 213 м над рівнем моря.

Нова Зеландія – це справді земля вулканів. Тільки на території найбільшого міста країни – Окленд – налічується 48 порівняно невеликих вулканів, розташованих на території приблизно 20 км². Всі 48 вулканів становлять Оклендське вулканічне поле. Найбільший, а також наймолодший – острів-вулкан Рангітото. Його виверження, що відбулося всього близько 600 років тому, було засвідчено племенами маорі, що жили тоді на

островах. Його вершина височіє всього в 11 км від узбережжя центру Окленду.

У центральній частині північного острова височить унікальний вулканічний масив Тонгаріро. Масив складається з 12 вулканічних вершин. Найвищий вулкан комплексу – Руапеху, досягає 2797 м, а наймолодший і найактивніший із вулканів гряди – Нгаурухо. Вулкани масиву Тонгаріро настільки величні та живописні, що були обрані режисером трилогії «Володар Перстнів» Пітером Джексоном для зйомки сцен гори Ородруїн, в якій було викуто, а потім знищено «кілецьо всевладдя». Найбільша рівнина Нової Зеландії – Кентербері тягнеться у східній частині Південного острова. Уздовж західного берега острова смугою десятикілометрової ширини простяглась низовина Уестленд [12, с. 110–112].

Острів Стюарта – це переважно низькі пагорби. На відміну від двох основних островів, він залишається майже повністю покритим місцевою рослинністю.

У Новій Зеландії немає місця, яке б віддалялося більше ніж за 130 км від моря. Вона має дуже довгу берегову лінію: оцінки коливаються від 15 000 до 18 000 км. Точні вимірювання є неможливими через незліченну кількість заток, мисів, фіордів, протоків і лиманів. Хоча Північний острів менший за Південний острів, він має довшу берегову лінію.

Близько двох третин узбережжя Нової Зеландії — це тверді кам'янисті береги, а решта — м'які береги з піску або гравію. Західне та південне узбережжя більш відкриті, ніж східне та північне.

1.3 Клімат

Більшість Нової Зеландії, крім північної території Північного острова, що входить у субтропіки, лежить у помірному кліматичному поясі. Морське оточення робить клімат країни прохолоднішим, ніж на відповідних широтах материків, але водночас і м'якшим — коливання температур тут зовсім невеликі. На рівнинах цілий рік температури вище нуля. У Новозеландських Альпах кілька вершин піднімається над сніговою лінією, і взимку нерідкі рясні снігопади. Середні температури зими – від 12 ° на

півночі до 5 ° на півдні. Влітку середні температури на півночі від 19 °, півдні – 14 °. Найвища зареєстрована температура 42,4 ° була зафіксована на Південному острові одночасно в Рангіорі 7 лютого 1973 р. У 1903 р. в Ранфурлі в Центральному Отаго був зафіксований мороз -25,6 °.

Теплі, солоні субтропічні течії омивають північ і захід країни, а холодні, менш солоні, субантарктичні течії – з півдня. Літня температура води на континентальному шельфі коливається від близько 21 ° на півночі до 14 ° на півдні.

Західні вітри, що постійно панують у цих широтах, зумовлюють істотні відмінності у зволоженні західних і східних схилів. На поширення зазвичай достатньої кількості опадів у Новій Зеландії сильно впливають гори. Загальне правило полягає в тому, що на сході сухіше, на заході — вологіше. У населених пунктах середня річна кількість опадів коливається від 350 мм у Центральному Отаго до понад 6000 мм у Мілфорд-Саунд, на південно-західному узбережжі. Найбільша зареєстрована річна кількість опадів становить понад 18 000 мм на річці Кропп на західному узбережжі. Сезонний розподіл опадів у країні досить рівномірний, невеликий максимум спостерігається взимку [14, с. 794].

Більша частина країни отримує щонайменше 2000 сонячних годин на рік, і навіть дощовий Вестленд має 1800 год. Але сонце Нової Зеландії суворе, а в Окленді один з найвищих показників меланоми (рак шкіри) у світі.

Весна настає у вересні або жовтні, оскільки дні подовжуються. Весна часто буває вітряною, і це сезон з найбільш мінливою погодою. Літо на півдні прохолодне або м'яке, а на півночі – від м'якого до теплого. Хоча Різдво настає відразу після літнього сонцестояння, погода часто все ще непередбачувана. Осінь – найбільш приємна пора року. На крайній півночі тривале «бабине літо» буває досить часто. Зима холодна, особливо на Південному острові та внутрішніх районах. Січень і лютий – найтепліші місяці, а липень – найхолодніший.

1.4 Водні ресурси Нової Зеландії

Річкова мережа на островах дуже густа і завдяки великій кількості опадів річки повноводні. Живлення річок на Північному острові переважно дощове, а на Південному – дощове та льодовикове. Іноді гарячі та сухі вітри-фени в Новозеландських Альпах провокують швидке танення снігів і льодів, що призводить до катастрофічних повеней на рівнині Кентербері.

Як правило, річки мають невелику довжину. У гористій місцевості Північного острова річки глибокі та швидкоплинні. Схід Південного острова відомий своїми широкими звивистими річками, такими як Вайрау, Ваймакарірі та Рангіта. Утворені з льодовиків, вони розширюються на багато пасом на гравійних рівнинах.

Найдовша річка Нової Зеландії – Вайкато має довжину 425 км. Найбільш повноводна річка — Клута в Отаго. Загальна довжина річок країни становить понад 180 000 км.

У річках мешкає 40 видів місцевої риби, в тому числі вугор і камбала. Річки є водно-болотними угіддями, де багато болотних птахів, таких як качки та ходулі.

Нову Зеландію можна назвати країною озер. Вулканічні, тектонічні, льодовикові озера займають значну частину її території. Не враховуючи прибережні острови, Нова Зеландія має 775 озер довжиною щонайменше 0,5 км. Озера займають близько 1,3 % площі суші [2].

Найбільше озеро Таупо в центрі Північного острова, його площа становить 623 км². Воно розташоване у глибокій улоговині, створеній в результаті масивного виверження вулкана Таупо близько 26 500 років тому. Це місце унікальне завдяки своєму походженню та мальовничості прибережних скель, а також має велике значення в культурі маорі.

Вісім наступних за величиною озер є льодовиковими озерами Південного острова. Найглибше озеро – озеро Хауроко, на заході Південного острова, яке досягає 462 м. Це шістнадцяте найглибше озеро в світі.

Альпійські озера-сусіди Пукакі і Текапо, мабуть, найпопулярніші озера Нової Зеландії. Вони розташовані на Південному острові в заповідній зоні Те-Вахіпоунаму. Озера

набули світової популярності завдяки дуже незвичайному кольору води. Озеро Текапо має яскравий бірюзово-синій колір, а води Пукакі — молочно-бірюзові. Забарвлює воду «льодовикова мука» яка потрапляє в озера завдяки річкам, що беруть свій початок у Південних Альпах.

Слово маорі для позначення озера — «рото», і багато назв озер починаються з цього. Деякі приклади: Ротоіті (маленьке озеро), Ротороа (довге озеро), Ротоману (озеро птахів) і Ротомахана (тепле озеро).

1.5 Ґрунти Нової Зеландії

Загалом ґрунти Нової Зеландії бідні на гумус і малородючі. Повсюди, за винятком ділянок, що періодично затоплюються паводками і перекриваються мулом, для збереження продуктивних пасовищ потрібно вносити велику кількість добрив.

Найбільш поширеними зональними типами ґрунтів у Новій Зеландії є буро-сірі, жовто-сірі та жовто-бурі. Перші характерні для сухих міжгірських улоговин Південного острова зі злаковою рослинністю, що отримують менше 500 мм опадів. Зайняті ними площі використовують головним чином як овечі пасовища і лише зрідка для землеробства. У вологих областях, перехідних від злакових степів до змішаних лісів, й у нижній частині східних схилів гір поширені жовто-сірі ґрунти. Вони більш родючі і використовуються для інтенсивного землеробства (наприклад, на Кентерберійській рівнині) та як пасовища. Для більш вологих районів з розчленованим горбистим рельєфом та ліською рослинністю характерні сильно вилужені бідні жовто-бурі ґрунти. Місцями в таких районах на глинистій корі вивітрювання поширені підзолисті ґрунти («пакіхи»), як, наприклад, у Вестленді на Південному острові, або субтропічні глинисті ґрунти, поширені під лісами із сосни каурі в Нортленді. У профілі таких ґрунтів на невеликій глибині залягає щільний водонепроникний горизонт, що утруднює дренаж і оранку [12, с. 214].

Близько 6 млн га займають різноманітні азональні та інтразональні ґрунти, властивості яких визначаються материнською породою. Такі родючі ґрунти, поширені на вулканічному попелі в центральній частині Північного острова,

торф'янисті ґрунти долини Вайкато, алювіальні ґрунти річкових долин, а також ґрунти осушених ділянок морського узбережжя.

Майже половину площі країни (13 млн га) займають гірські ґрунти, зазвичай малопотужні та слаборозвинені, часто щебенисті. Близько 1,6 млн га їх припадає на верхній пояс гір, практично позбавлений рослинності. Ґрунти на схилах схильні до ерозії, тому випалювання і вирубка лісів, що їх покривали, у багатьох місцях привели до плачевних результатів.

1.6 Природні ресурси та корисні копалини

Виявлені в Новій Зеландії природні копалини дуже різноманітні, проте промислові розробки ведуться лише для родовищ нафти, газу, золота, срібла, кам'яного вугілля та залізистого пісковика. Крім цих копалин, земельні надра країни багаті на запаси глин та вапняку. Також зустрічаються невеликі запаси міді, цинку, алюмінію, сурми, платини, титанистого залізняку, марганцю, хрому, шпату, ртуті та вольфраму.

Нова Зеландія має великі запаси вугілля, щорічно країна виробляє 3–4 млн т мінеральної сировини, з яких близько половини призначається для експортного ринку. Загальні запаси вугілля в країні оцінюються більш ніж у 15 млрд т, і розташовані вони переважно в районах Таранакі, Вайкато, Південного узбережжя та Отаго. Підраховано, що близько 80 % запасів корисних копалин у країні знаходяться на півдні країни, і в основному це буре вугілля, вартість якого оцінюється більш ніж у 1000 млрд дол. Промисловий видобуток вугілля постійно нарощувався протягом багатьох років. Але у зв'язку із запровадженням на початку 21 століття програм зі зниження споживання вугілля, він був стабілізований. Сьогодні в країні налічується близько 60 діючих вугільних шахт. Більшість вугілля, що видобувається, призначена для продажу за кордон. Найбільшою гірничодобувною компанією Нової Зеландії є державна компанія Solid Energy.

Запаси нафти Нової Зеландії становлять приблизно 14 млн т. Промисловий видобуток нафти ведеться з 1935 р., проте за останні роки він суттєво знизився. Так, за даними на 2005 р., у країні видобуто близько 7 млн барелів нафти. Щодо природного газу,

його підтверджені запаси в країні становлять 68 млрд м³. Промисловим способом природний газ почали видобувати у 1970 р. За даними 2005 р., у Новій Зеландії видобуток газу склав приблизно 50 млн м³.

Видобуток золота в Новій Зеландії ведеться з середини ХІХ ст., спочатку золото видобувалось в алювіальних родовищах, але пізніше кращим способом став видобуток у кварцових жилах. За оцінками, у 2013 р. у Новій Зеландії було видобуто близько 10,3 тис. т золота, що еквівалентно 580 млн дол. США. Запаси золота, згідно з дослідженнями, становлять близько 370 т. Запаси срібла – 308 т при видобуванні у 29 т у 2002 р.

Запаси залізистого пісковика у Новій Зеландії становлять близько 874 млн т. Початок його промислового видобутку було покладено у 60-ті рр. ХХ ст. А за даними на 2002 р., видобуток залізистого пісковика в країні склав 2,4 млн т.

Вироби з нефриту займають особливе місце у культурі маорі, тому видобуток нефриту і його родовища були віддані в управління цьому народу.

1.7 Флора Нової Зеландії

Найвизначніша риса природи країни – унікальність її рослинного та тваринного світу. Більше 75 % рослин островів ендемічні, тобто не зустрічаються більш ніде на земній кулі. Дивовижні та своєрідні ліси країни. Місцеві дослідники виділяють до 78 їх типів. Багатоярусні, дуже різноманітні за видовим складом, з великою кількістю ліан, епіфітів, деревоподібних папоротей, ці ліси зовсім несхожі на ліси помірної поясу північної півкулі. На території островів зростає велика кількість печінкових мохів, їх тут налічується понад 600 видів, це найбільша популяція у світі, більшість зростає виключно в Новій Зеландії. Зазначається величезне видове розмаїття листостеблових мохів (523 види), 70 видів незабудок (1/3 частина є ендеміками). Зі 187 видів квіткових рослин понад 80 % виростають виключно в цій місцевості. Національним символом країни, зображеним на її гербі, є срібна папороть.

Ліси, що вкривають значну частину Північного острова, мають низку рис, що дозволяють віднести їх до субтропічного

типу. На півночі цього острова ще збереглися ліси з каурі – дерева, що належить до роду *Agathis*. Каурі відносяться до дерев-гігантів, які поступаються лише північноамериканській секвої. Раніше звичайні були 50-метрові гіганти з діаметром стовбура до 3 м. Наразі таких екземплярів майже не залишилося — європейські колонізатори по-хижацькі вирубували ці «священні дерева» маорі.

До 1918 р. у країні не залишилося майже жодної більш-менш великої ділянки лісу з каурі. Проблема відновлення цих лісів виявилася складною — насилу було налагоджено збирання та зберігання насіння, вироблено способи закладки розплідників, але найважчим став пошук сприятливих місць для посадок — винятково вимогливе до ґрунтів, це дерево погано росте навіть на власних вирубках, оскільки ґрунти там уже виснажені.

У горах Північного острова та в передгір'ях і низькогір'ях Південного острова є змішані ліси, бідніші за складом. Більшість їх, особливо на Південному острові, була зведена людиною, і тепер на їхньому місці панують чагарники.

На момент появи маорі ліси покривали близько 90 % території Нової Зеландії; на початку європейської колонізації лісові простори становили лише 54 % площі країни, а в 1947 р. ця цифра скоротилася до 16 % [2].

Рівнини Південного острова і меншою мірою Північного острова зайняті тассеком – злаком, що нагадує нашу степову рослинність. Тассек поширений у найбільш сухих та спекотних районах островів. Припускають, що тассек виник унаслідок нерозумної діяльності — вирубок, палів. У наші дні простори, зайняті тассеком, найбільш схильні до ерозії.

Оскільки Нова Зеландія – країна гірська, для неї характерна висотна поясність рослинності, причому ландшафти на схилах суттєво відрізняються один від одного. Так, на західних схилах Новозеландських Альп у низькогір'ях є пояс чагарників, що переходить вище в ліси: на Північному острові – субтропічні, а на Південному – змішані, які на висоті 600–800 м змінюються лісами з вічнозеленого південного бука. Приблизно з 1500 м серед дерев починають панувати листопадні та хвойні породи, ще вище з'являються зарості карликових дерев. Межа лісу на Північному острові піднімається майже до 1800 м, а на Південному до 1000 м. У субальпійському поясі можна зустріти чагарники або ділянки

тассека, а в альпійському — високотравні луки. Найвище піднімаються в гори так звані «рослинні вівці» — подушкові форми деяких рослин сімейства складноцвітих.

1.8 Фауна Нової Зеландії

Фауна островів настільки своєрідна, що вчені особливо виділяють новозеландську фауністику.

Для тваринного світу Нової Зеландії характерні високий рівень ендемізму (так, наприклад, 93 % всіх птахів Нової Зеландії — ендеміки); відсутність деяких важливих груп тварин (наприклад, копитних, хижаків тощо); низька чисельність багатьох видів, що послужила однією з причин їх вимирання (цікавий такий факт — одна-єдина кішка наглядача маяка знищила всіх птахів, що належали до ендемічного виду, який мешкав тільки на острові, де стояв маяк); швидкий темп еволюції, що сприяв появі таких відхилень, як гігантизм (нині вимерлі птахи моа досягали висоти 3 м), або, навпаки, карликовість, скорочення кінцівок тощо.

У Новій Зеландії велика кількість птахів, що не літають (тут зареєстровано лише трохи менше половини всіх відомих на земній кулі безкрилих форм). Широко відомий і став символом Нової Зеландії нелітаючий птах ківі, покритий довгим бурим пір'ям, більше схожим на волосся. Можливо, останні дні на землі доживає унікальний вид папуг — какапо, який зовні майже не відрізняється від сови. Обидві ці нелітаючі птахи, як і багато інших тварин, безжально винищувалися людьми [1, с. 11].

Цікаві й інші не такі оригінальні, але також унікальні представники орнітофауни островів. Дивне враження справляє зуйок-криводзьоб (дзьоб його загнутий вправо). Більше ніде на земній кулі не зустрічається улюблений новозеландцями птах туї, який відрізняється надзвичайно красивим співом.

Світову популярність набув такахе — птах, який вважався вимерлим. Удруге він був відкритий в 1948 р. і зараз ведеться боротьба за збереження цього унікального виду.

Жовтоокий пінгвін, що живе в Новій Зеландії, на відміну від своїх суплемінників, що гніздяться на узбережжі і йдуть на зиму в море, гніздиться і живе в лісі.

Мабуть, найдивовижніша тварина Нової Зеландії – туатара, або гаттерія – найдавніша наземна хребетна тварина. А от змії тут немає. Єдиний вид отруйних павуків — катипо, мешкає 40 видів мурах. Єдиний представник комахоїдних, що прижився в Новій Зеландії – європейський їжак.

У річках і озерах живе близько 30 видів риб, 8 з них вже відносять до зникаючих і рідкісних видів,.

У прибережних водах Нової Зеландії живуть сотні видів риб і багато морських безхребетних. У цих водах також з'являються морські котики, морські леви, дельфіни та кити.

У прибережних водах є багато вкритих ламінарією рифів, які приваблюють рибу та інше життя. Літня температура води коливається від 9 ° на острові Кемпбелл до 24 ° на острові Кермадекс. Отже, існують значні відмінності у видах риб та інших морських мешканців. Деякі види, такі як окунь і риба-зимородок, є чітко північними, тоді як інші, такі як пуансон, риба-телескоп та морський окунь, характерні для півдня.

Лимани і прибережні води рясніють молюсками. Мідії, пауа (ушко), піпі та багато інших молюсків є важливою частиною харчування маорі.

До появи людини на островах повністю були відсутні ссавці, за винятком двох видів кажанів, китів, що мешкають у прибережних водах, і морських левів і котиків, що гріються на березі. З приходом людини на острови потрапили не завжди навмисне принесені ним тварини: спочатку щури та собаки, пізніше, з приходом європейців — коти, кролики, опосуми, тхори, вівці, свині, корови, олені, і навіть лосі. Ссавці, і особливо хижакі, а також господарська та мисливська діяльність людини, завдали значної шкоди різноманітності унікальних видів життя островів.

Одним з яскравих прикладів стала втрата гігантського нелітаючого птаха моа, що досягав висоти 3,5 м. Вважається, що моа вимерли в 1500-х рр., будучи знищеними маорійськими племенами, для яких гігантський птах був об'єктом полювання. Слідом за моа, втративши основне джерело харчування, вимер найбільший відомий людству орел Хааста – він мав розмах крил до 3 м і важив до 15 кг.

Загроза зникнення також нависла над унікальним птахом ківі. Головним ворогом для нього стали хижак та гризуни, а також скорочення довкілля через вирубку лісів.

Щоб уникнути подальшої втрати унікальних форм життя, урядом Нової Зеландії було вжито безліч заходів з охорони дикої природи. Серед них вилучення завезених людиною тварин, які згодом поширилися по всій країні. На території Нової Зеландії 16 національних парків, включаючи 3 морські, сотні заповідників і особливих зон, що охороняються. Загалом близько 30 % території країни зайнято природними зонами, що охороняються. Оголошені об'єктами всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, на Північному та Південному островах розташовані 2 найкрасивіших природних феномени: заповідники Тонгаріро на Північному острові та Те-Вахіпоунаму – на Південному. Обидва заповідники несуть велику культурну та природну цінність.

Фіордленд – найбільший національний парк країни, з територією понад 12.5 тис. км². Він розташований на південному заході Південного острова. Національний парк Фіордленд включає 15 фіордів, найбільш відомі з яких: захоплюючий своєю красою Мілфорд Саунд, найглибший чорно-водний Даутфул Саунд і найбільший, що досягає 40 км у довжину і 8 км завширшки – Даскі Саунд. Фіорди утворилися тут більше 100 тис. років тому завдяки льодовиковій діяльності. Саме тут розташований, мабуть, один із найвідоміших треків у Новій Зеландії – Мілфорд Трек. Починаючи з невеликого та затишного містечка Те-Анау, трек простягається на понад 53 км, проходячи через найзахоплюючі пейзажі: гори, озера та величезні долини, аж до водоспаду Сазерленд – найвищого водоспаду в Новій Зеландії.

Крім національних парків у Новій Зеландії існує понад 1300 природних резерватів, призначених для охорони флори та фауни, історичних пам'яток та чудових ландшафтів.

2 ІСТОРІЯ НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

План лекції

- 2.1 Нова Зеландія до відкриття європейцями.
- 2.2 Європейські дослідження Нової Зеландії.
- 2.3 Британська колонізація Нової Зеландії.
- 2.4 Нова Зеландія після здобуття незалежності.

2.1 Нова Зеландія до відкриття європейців

Люди освоїли Нову Зеландію досить пізно, якщо порівнювати з усіма придатними місцями на Землі. Однією з причин є географічне розташування – ці острови знаходяться на значному віддаленні від інших земель.

Історики не знають точної дати появи перших людей на новозеландській території, оскільки корінне населення маорі не зберегло письмових свідчень. Але з радіовуглецевого аналізу археологічних знахідок вчені припускають, що приблизно у 1280 р. тут з'явилися перші постійні поселення людей. Першими жителями Нової Зеландії були полінезійці, які прибули з островів Східної Полінезії. Було багато припущень про те, як ці люди здійснили довгу океанську подорож. Відомо, що люди з Полінезії іноді відпливали на пошуки нових земель, їхні каное були добре забезпечені їжею та рослинами для вирощування, і цілком імовірно, що першовідкривачі Нової Зеландії були в такому плаванні. З собою вони привезли собаку, щура та кілька рослин, зокрема кумару (різновид солодкої картоплі), таро та ямс. Після довгих морських подорожей тихоокеанськими островами вони залишилися жити на сприятливих великих новозеландських островах. Згодом вони сформували нову культуру, а їхня мова відокремилася від полінезійської. Так з'явилися маорі [5, с. 24–25].

У міфології маорі зберіглася легенда про те, як вони прибули до Нової Зеландії на семи каное з прабатьківщини Гаваїки. На кожному каное було кілька людей на чолі з вождем, які сформували окремі племена. Кожне плем'я отримало назву свого човна і оселилося на строго виділеній території. Легенда зберегла імена як каное, так і вождів племен.

Пізніше частина маорі переселилися на архіпелаг Чатем на схід від Нової Зеландії та утворили нову народність – моріорі. Нині ці острови входять до складу держави, та їх корінні жителі практично повністю винищені маорійськими завойовниками.

Оригінальна назва країни з кількох островів, заселених маорі, не зберіглася донині. Північний острів вони називали Ті Іка-а-Мауї, що перекладається як «риба Мауї». Згідно з маорійськими легендами, Мауї був напівбогом, який упіймав в океані величезну рибу і перетворив її на острів. Південний острів місцевою мовою називається Те Вака-а-Мауї – «човен Мауї».

Полінезійський період до приходу європейців був розділений на ранню «архаїчну» фазу, з, головним чином, прибережними поселеннями та економікою, заснованою на полюванні, особливо на моа (нелітаючі птахи), рибальстві та обмеженому вирощуванні сільськогосподарських культур, а також пізнішу «класичну» фазу, що характеризується переміщенням вглиб країни, забудовою слабо захищених сіл і широким розведенням садів. Інший підхід до історії маорі поділяє період на «колонізацію», «перехідну» та «традиційну» фазу. Колонізація, коли новоприбулі оселилися в базових таборах уздовж узбережжя і використовували багаті харчові ресурси тварин, тривала приблизно до 1400 р. Перехідна фаза, зазначена зростанням населення, переходом на рибу, моллюсків і рослинний раціон, появою ям для зберігання їжі та зміною форм мистецтва, тривала приблизно до 1600 р. А традиційна фаза — під час якої будувалися внутрішні села, артефакти з кістки, дерева та каменю ставали все більш поширеними, а садівництво — звичною справою — тривала до прибуття європейців.

Племена маорі були незалежними та войовничими. Маорі добре ткали, займалися плетінням, будували човни та славилися мистецтвом різьблення по дереву.

2.2 Європейські дослідження Нової Зеландії

У 1642 р. береги Нової Зеландії відвідали перші європейці – голландський мореплавець Абель Тасман та його команда, споряджені Ост-Індською компанією. Тасман досліджував південні та східні води Тихого океану у пошуках легендарної Terra

Australis Incognita – Невідомої Південної Землі, а також нових морських шляхів та можливостей для торгівлі.

Спочатку Тасман відкрив острів біля берегів Австралії, названий згодом Тасманією, а потім повернув на схід і через деякий час виявив ще один незнайомий острів – Південний острів, який належить до Нової Зеландії. Мореплавець вважав, що ці території – продовження одного з островів Вогняної Землі під назвою Естадос, який знаходиться на південному краю Південної Америки, тому назвав Нову Зеландію *Staten Landt* – такою була його голландська назва.

Тасман та його команда зупинилися у зручній бухті біля берегів острова та зустрілися з маорі. Войовничі корінні жителі напали на прибульців та вбили кількох матросів. Шокований зустріччю мореплавець назвав це місце Бухтою Вбивць, зараз воно відоме як затока Голден-Бей.

Тасман поплив на північ – до берегів Північного острова, хоча він не знав, що це різні острови, розділені протокою. Мореплавець досліджував західне узбережжя, дістався краю острова і поплив далі, на північний схід – до архіпелагу Тонга [9, с. 40–44].

Керівництво Ост-Індської компанії вважало, що плавання Тасмана було марним – він не відкрив зручні морські проходи і не виявив районів для торгівлі. У 1645 р. відкриті ним острови назвали Новою Зеландією на честь однієї з провінцій Нідерландів – Зеландії. Багато географів і картографів вважали досліджені ним береги Нової Зеландії узбережжям Південного Материка. На цілих сто років європейці забули про ці землі.

У 1768 р. британський мореплавець Джеймс Кук вирушив до південно-східних вод Тихого океану, щоб знайти міфічний Південний Материк. В 1769 р. Кук дістався Нової Зеландії, проплив уздовж західного берега і став в одній з бухт, щоб відремонтувати корабель. Мореплавці дали бухті назву на честь Королеви Шарлотти. Під час стоянки Кук піднявся на височину і побачив протоку між двома островами: з'ясувалося, що Нова Зеландія розділена на Південний та Північний острови і не має відношення до Південного Материка. Цю протоку згодом назвали його ім'ям – протока Кука [9, с. 97–98].

Мореплавець намагався встановити дружні стосунки з тубільцями Нової Зеландії, але вони були налаштовані агресивно. Сутички з корінними жителями не пошкодили експедиції, але завдали деяких втрат самим маорі. Через кілька років він ще раз побував у Новій Зеландії під час своєї другої експедиції, ретельно досліджував берегову лінію островів та наніс її на карти. Кук разом із дослідником і натуралістом Джозефом Бенксом здійснили перші систематичні спостереження за життям і культурою маорі. Журнал Кука, виданий як «Подорож до Південного полюса та навколо світу» (1777), приніс європейцям знання про нову землю. Він підкреслював інтелект тубільців і придатність країни для колонізації.

2.3 Британська колонізація Нової Зеландії

Мальовничі описи природи Нової Зеландії Куком зацікавили британців. Після Джеймса Кука береги Нової Зеландії почали відвідувати європейці та північноамериканці: колоністи, китобії, мисливці на тюленів та торговці. Останні налагодили торговельні відносини з маорі: обмінювали зброю, інструменти та інші товари на ліс, продукти харчування та артефакти. У 1814 р. у Новій Зеландії з'явилося перше європейське поселення. Колоністи створювали ферми, вирощували картоплю, пшеницю, звичні фрукти.

На початку XIX ст. торговці принесли на острови картоплю і мушкети, що дозволило войовничим маорі вести ще більш тривалі військові кампанії. До 1840 р. до 40 тис. корінних жителів загинуло в міжплеменних мушкетних війнах. На чисельності маорі позначилися завезені європейцями хвороби, проти яких у місцевих жителів не було імунітету.

Спочатку маорі вітали прибульців; у той час, як племена були в безпеці, європейці були для них корисними. Вони навчали маорі користуватися інструментами та обробляти ґрунт. Корінні жителі вже звикли до європейців і стали переймати у них багато звичок, у тому числі шкідливих – наприклад, азартних ігор або вживання алкоголю.

Але коли європейці стали утискувати маорі, намагаючись заволодіти їхніми землями, стосунки між колоністами та місцевим населенням зіпсувалися. Під загрозою зброї племена відступали,

але потім мстилися та нападали на білих людей. Колоністи почали запрошувати каральні загони з Австралії, які винищували цілі племена. Маорі були жорстокими в своїй помсті, але вони захищали себе і свої землі, у колоністів не було такого виправдання.

Основними поселенцями Європи були британці. Новою Зеландією цікавилися і французи, але Британія завбачливо заявила свої права на ці землі, призначивши губернатора – Вільяма Гобсона. Він налагодив стосунки з тубільцями і в 1840 р. уклав з ними мирну угоду, відому як Договір Вайтангі. Відповідно до Договору маорі передавали каванатангу (це слово перекладається як «суверенітет», але його значення багато обговорюється) короні в обмін на захист і гарантоване володіння їхніми землями; вони також погодилися продавати землю лише короні. Гобсон пообіцяв провести розслідування минулих «продажів» землі приватним особам, щоб забезпечити чесне ведення справ. Цей договір наклав на британський уряд серйозний моральний обов'язок діяти як опікун маорі. Згідно з ним, Великобританія володіє Новою Зеландією і опікується племенами маорі. Договір Вайтангі діє досі [5, с. 68–71].

До 1840 р. британські поселення в Новій Зеландії адміністративно належали до австралійської колонії під назвою Новий Південний Уельс, а в 1840 р. британський уряд офіційно оголосив про створення окремої колонії під назвою Нова Зеландія.

Але навіть після мирної угоди, сутички між місцевими жителями та колоністами тривали, часом набуваючи величезного розмаху. Англійці не виконували умови договору, привласнюючи собі родючі землі та залишаючи маорі бідні ділянки. Конфлікти з-поміж них стали відомі як новозеландські земельні війни. Один з маорійських вождів Хоне Хеке прославився тим, що багато днів не дозволяв британцям встановити свій прапор на своїй території: щоночі прокрадався до поселення і рубав флагшток. Ні Гобсон, який помер у 1842 р., ні його наступник не змогли подолати маорі. Лише Джордж Грей, який став губернатором у 1845 р., одержав ряд перемог над маорі. Його перемоги принесли мир, який тривав з 1847 по 1860 рр. Хоне Хеке, головний лідер на півночі, був повністю розгромлений в 1846 р., а на півдні ймовірно повстання маорі було попереджене [3, с. 128–130].

Поступово колонія залучала все більше нових переселенців. З'явилися міста Веллінгтон, Нельсон, Нью-Плімут. Стали утворюватися провінції – Отаго, Плімут, Окленд, Кентербері. Колоністи вирощували вівець і виготовляли вовну, продаючи її за кордон.

У 1852 р. колонія отримала право на самоврядування, через рік у Новій Зеландії був прийнятий Конституційний акт і утворився парламент. Після набуття чинності Конституційним актом у 1853 р. Нова Зеландія була розділена на шість провінцій — Окленд, Новий Плімут (Таранакі), Веллінгтон, Нельсон, Кентербері та Отаго — кожна з суперінтендантом і провінційною радою. Центральний уряд складався з губернатора і двопалатного законодавчого органу (Генеральної асамблеї): Законодавчої ради, призначеної короною, і Палати представників, що обиралася на основі права власності на п'ятирічний термін. В 1856 р. був створений перший представницький уряд колонії.

У 1850-х рр. відносини між поселенцями та маорі погіршилися. Зросло населення поселенців і попит на землю, особливо скотарську. Багато маорі, побоюючись за своє майбутнє, не хотіли продавати більше землі. У провінції Таранакі, де був гострий дефіцит землі, проти британських поселенців виступив вождь Вірему Кінгі. У провінції Вайкато, де поселенці та спекулянти прагнули доброї землі, літній вождь Те Ферофоро проголосив себе королем у 1858 р. Рух короля маорі і заворушення в Таранакі на чолі з Вірему Кінгі (два рухи залишалися різними, хоча і були пов'язаними) були проти подальшого продажу землі.

На початку 1860 р., щоб витіснити Вірему Кінгі з його території, були використані війська. Почалося десятиліття боїв, які поширилися від Таранакі до Вайкато. Імперські війська, колоніальне ополчення та союзники маорі (оскільки не всі племена підтримували націоналістичний рух маорі) мали нелегке завдання, але їхню перемогу не можна було відкладати надовго. До середини 1860-х рр. опір маорі в Таранакі та Вайкато припинився. Але «королівські» племена аж ніяк не були розгромлені, і страх, що вони знову почнуть війну, переслідував колонію протягом багатьох років [3, с. 168–171].

Наприкінці 1860-х рр. релігія виступала як останній, відчайдушний підсилювач опору маорі. В 1862 р. маорі створили

власну релігію, яка отримала назву Пай Маріре, або хаухауїзм і являла собою суміш єврейських, християнських і місцевих вірувань. Ближче до кінця десятиліття вождь Те Куті організував опір на східному узбережжі Північного острова. Він був засновником іншого релігійного руху, який отримав назву Рінгату. Цей рух і досі має численних послідовників. Те Куті так і не зазнав остаточної поразки, але на початку 1870-х рр. він був змушений відступити в «Країну короля» (центр острова) і присвятив решту свого життя релігійному керівництву. Лише у 1870 р. в колонії встановився непростий мир.

Законом про рідну землю 1862 р. приватні земельні угоди між поселенцями та маорі були легалізовані, і протягом наступних 40 років маорі втратили більшу частину своєї найкращої землі. У 1867 р. для членів маорі було створено чотири місця в Генеральній асамблеї, і чоловіки маорі отримали право голосу, але пройшло багато років, перш ніж кількість, моральний дух і впевненість маорі відродилися по всій країні.

В 1861 р. на Південному острові знайшли родовища золота, що призвело до «золотої лихоманки». Вона тривала лише десять років, але сприяла процвітанню Нової Зеландії. До колонії прибували нові поселенці у пошуках багатства. Населення збільшувалося, сільське господарство розвивалося, економіка значно покращалася. Незабаром на островах з'явилася залізниця, яка зв'язала порти та внутрішні міста. Столицею колонії замість Окленду стало місто Веллінгтон, розташоване на протоці Кука. Так голові колонії було простіше контролювати обидва острови і не дозволяти Південному острову утворювати окрему колонію.

Однак досить швидко запаси золота закінчилися, новозеландці стали ще активніше торгувати вовною, м'ясом та олією. 1880-ті рр. ознаменувалися падінням зарубіжних цін на сільськогосподарську продукцію (переважно вовну та пшеницю), скороченням виробництва золота та широким безробіттям. Нові іммігранти опинились в скрутному становищі. Дрібні фермери не мали продукту для експорту і не отримували за нього хорошу ціну. Депресія тривала до 1895 р. Ситуацію змінило використання холодильного обладнання та зростання світових цін на продукти харчування. Після цього з'явилася можливість відправляти до

Великобританії рефрижераторні вантажі масла, сиру, м'яса. Це стимулювало поширення дрібного інтенсивного землеробства [8].

Кінець XIX ст. був відзначений формуванням партійної системи та боротьбою населення Нової Зеландії за свої права. В 1891 р. була сформована перша партія Нової Зеландії – ліберальна, яка керувала країною до 1912 р. В 1894 р. був прийнятий закон про промислове примирення та арбітраж, який надавав профспілкам засоби захисту своїх членів. Закон про пенсії за віком 1898 р. був першим заходом соціального забезпечення. Важливим кроком до просування демократії в країні стало надання в 1893 р. всім жінкам права голосу, що відбулось вперше в світі.

У 1901 р. австралійські колонії утворили федерацію та запропонували Новій Зеландії вступити до її складу, але колонія відмовилася, вирішивши самостійно домагатися незалежності.

2.4 Нова Зеландія після здобуття незалежності

Наприкінці XIX ст. багато новозеландців почали вважати себе новою нацією. Більшість з тих, хто мав європейське походження, народилися в Новій Зеландії і не мали спогадів або ностальгії за Британією. Успіхи в спорті, особливо в регбі, викликали національну гордість. Ще більший вплив мала війна. Новозеландці служили на британській стороні під час Південноафриканської війни (1899–1902).

26 вересня 1907 року британський король Едуард VII оголосив Нову Зеландію домініоном Британської імперії, офіційно підтвердивши її фактичне самоврядування. Цей день святкується в країні як «День Домініону». Главою Нової Зеландії залишався британський монарх, Великобританія займалася обороною і частково зовнішніми зв'язками, проте інші питання офіційно переходили під ведення Нової Зеландії.

В 1910-х рр. були створені нові партії – Ліга політичних реформ та лейбористська, які поступово потіснили позиції лібералів як правлячої партії Нової Зеландії.

Перша світова війна сильно стимулювала національні настрої. Під час війни в Галліполі (Туреччина), а потім у Франції, новозеландці показали себе як чудові солдати [13, с. 86–90]. Війна

посилила націоналістичні настрої як серед військових, так і серед цивільного населення.

Країна брала участь у Першій світовій війні як частина Британської імперії, а Версальський договір у 1919 р. підписала від свого імені, тому що вже мала право на самостійну зовнішню політику.

Законодавство Нової Зеландії щодо обмеження азіатської імміграції різко й уперто суперечило британській політиці. Західне Самоа (нині Самоа), яке Нова Зеландія захопила у німців у 1914 р. і на яке їй було надано мандат у 1920 р., також дало підстави для розбіжностей між Британією та Новою Зеландією.

Перша світова війна принесла процвітання економіці Нової Зеландії, оскільки експортні ринки були забезпечені, а ціни високі. Сприятлива економічна ситуація тривала до 1929 р., коли на країну вплинула Велика депресія. І хоч фінансову стабільність вдалось втримати, різке збільшення безробіття привело до соціальної напруги в суспільстві. До влади прийшов лейбористський уряд, який почав вимагати загального добробуту. Був проведений ряд реформ, які покращили становище трудящих, створені нові робочі місця. Покращилась система освіти. У 1938 р. закон про соціальне забезпечення забезпечив державні медичні послуги, розширив пенсійну систему та збільшив виплати [6, с. 114–115].

В 1931 р. Британський парламент затвердив Вестмінстерський статут, тим самим надавши Новій Зеландії право на повну незалежність. Країна не одразу ним скористалася: їй було вигідно, щоб Великобританія займалася обороною та зовнішньою політикою.

Великий вплив на ситуацію в країні справила Друга світова війна. Нова Зеландія розпочала війну в 1939 р., довівши, що автономія домініонів не послабила зав'язків країни з Великою Британією. Спочатку війна нагадувала війну 1914 р.; війська були відправлені до Єгипту для підготовки до європейського конфлікту. Там вони були безпосередньо залучені до наступу на противника і брали участь в діях в Греції, Криті, Північній Африці та Італії. Вдома вся економіка була мобілізована у військових зусиллях і підлягала контролю. Мобілізація спрямовувала населення до армії та в основні професії. Велике оподаткування, воєнні позики, масові закупівлі та контрольований маркетинг тримали економіку у міцній владі [6, с. 244–245].

Після 1941 р. Нова Зеландія опинилася під прямою загрозою з боку Японії, що означало, що Новій Зеландії довелося зосередити сили в Тихому океані. На Тихоокеанському театрі домінували Сполучені Штати, сили яких забезпечували оборону Нової Зеландії. Той факт, що вторгнення вдалося уникнути американськими, а не британськими силами, вимагав зміни політики Нової Зеландії; оскільки безпеку надала іноземна, хоча й дружня влада.

Після Другої світової війни Нова Зеландія стала відігравати відносно самостійну роль у світових справах. Під час створення Організації Об'єднаних Націй у 1945 р. країна стала самостійним членом цієї організації. В 1947 р. був ратифікований Вестмінстерський статут. Нова Зеландія стала однією з держав Британської Співдружності з повною самостійністю, при цьому британський монарх залишався главою держави. В 1951 р. був укладений пакт АНЗЮС: військовий союз між Австралією, Новою Зеландією та Сполученими Штатами [4, с. 72–74]. Нова Зеландія глибоко залучилася до Південно-Східної Азії. З 1951 р. вона надавала допомогу в рамках Плану Коломбо. Новозеландці воювали в Малайї (тепер частина Малайзії) та Кореї. Крім того, Нова Зеландія стала членом Організації договору Південно-Східної Азії в 1954 р. і підтримала Сполучені Штати, відправивши війська до В'єтнаму. Разом із Австралією Нова Зеландія брала участь у наданні незалежності Західному Самоа, що було успішно завершено в 1962 р. Наприкінці 1960-х рр. участь у в'єтнамській війні призвела до енергійних і тривалих публічних дебатів щодо зовнішніх справ.

1970-80-ті рр. були важкими для економіки Нової Зеландії. Поєднання високих цін на енергоносії на початку 1970-х рр. і вступу Великобританії до Європейського економічного співтовариства (згодом його змінив Європейський Союз) спричинило серйозну економічну рецесію. Інфляція та безробіття різко зросли, і тисячі людей емігрували до Австралії. Головною зміною в цей період стало зростання частки жінок у робочій силі та відстоювання їх прав на суспільній арені. У 1970-х і 80-х рр. жіночий рух був добре організований, і все більше жінок виходили на основну політичну арену або брали участь у феміністській політиці. До 1990-х рр. жінки посіли найвищі державні посади [8].

У 1970-х і 80-х рр. маорі стали набагато активнішими політично та культурно. Активізувалася боротьба маорі за соціальні та економічні права. Вимоги включали використання мови маорі в освіті, телерадіомовленні та офіційних документах, а також збереження мистецтва та культури маорі. Посилаючись на права та обов'язки корони, викладені в договорі Вайтангі, маорі вимагали повернення землі та компенсації за втрату доступу до природних ресурсів, що сталася з 1840 р.

У 1975 р. було створено трибунал Вайтангі для розгляду та надання рекомендацій щодо претензій маорі про порушення короною принципів договору. З початку 1990-х рр. уряд схвалив значну фінансову, земельну та ресурсну компенсацію маорі за минулу несправедливість. Уряд також вибачився за страждання та несправедливість, заподіяні маорі, і планував врегулювати всі історичні невдоволення протягом короткого періоду часу.

В 1986 р. Нова Зеландія прийняла Конституцію, чим підкріпила свою незалежність від Великобританії. У 1987 р. країна першою у світі проголосила свою територію без'ядерною зоною, заборонивши кораблям з ядерною зброєю входити до територіальних вод. Це рішення погіршило відносини зі Сполученими Штатами.

В 1980-х рр. було проведено значні економічні реформи, були зняті обмеження на вільне підприємництво, які поступово вводилися протягом приблизно 50 років, знижені ставки податку на прибуток, знято контроль за заробітною платою, цінами, процентними ставками та валютою. Наприкінці 1980-х інфляцію нарешті вдалося взяти під контроль, але безробіття продовжувало зростати [8].

На межі XX – XXI ст. уряд лейбористів змінив законодавство про трудові відносини, забезпечивши мінімальну заробітну плату та підтримку доходів для сімей. Він також повернувся до більш незалежної зовнішньої політики, відмовившись брати участь у війні в Іраку та обмеживши витрати на оборонні сили. Низька інфляція та низький рівень безробіття переважали до світової економічної кризи 2008 р.

Наприкінці XX і на початку XXI ст. різноманітність населення Нової Зеландії значно збільшилася. На початку 1990-х рр. помітно зросла імміграція. Відбувся помітний зсув у

країнах походження іммігрантів із традиційних джерел, таких як Великобританія, до Азії, зокрема Тайваню, Китаю та Південної Кореї.

У вересні 2010 р. в Крайстчерчі та прилеглих регіонах стався сильний землетрус; хоча загиблих не було, будівлі та інфраструктура міста зазнали значної шкоди. У лютому 2011 р. в Крайстчерчі стався інший, набагато більш руйнівний землетрус, унаслідок якого загинули 185 людей, а центр міста був зруйнований. Відновлення Крайстчерчу тривало кілька років.

В 2014–2015 рр. відбувся конкурс щодо вибору нового національного прапора. Було подано декілька тисяч проєктів, однак на референдумі, який відбувся в березні 2016 р., виборці країни вирішили зберегти існуючий прапор.

У 2019 р. було здійснено напад на дві мечеті у Крайстчерчі, в результаті чого близько 50 людей загинули і близько 50 отримали поранення. У грудні 2019 р. Нова Зеландія знову занурилася в стан національного трауру, коли вулканічний вибух на безлюдному острові Вайт-Айленд забрав життя 21 члена екскурсійної групи.

В 2020–2021 рр. країна була змушена боротися з початком пандемії коронавірусу SARS-CoV-2, яка охопила земну кулю. Уряд швидко заклав кордони Нової Зеландії для міжнародних мандрівників і ввів суворий загальнонаціональний карантин. Ця політика завдала шокуючого удару по економіці країни. ВВП впав більш ніж на 12 % у червні 2020 р., проте Нова Зеландія обмежила поширення вірусу приблизно до 2000, а кількість загиблих – до 25 життів.

Сьогодні Нова Зеландія – розвинена та шанована держава з активною міжнародною політикою та високим рівнем життя, що приваблює іммігрантів з інших країн.

3 ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

План лекції

- 3.1 Державно-політичний устрій Нової Зеландії.
- 3.2 Адміністративний устрій Нової Зеландії.
- 3.3 Міста Нової Зеландії.
- 3.4 Державні символи Нової Зеландії.
- 3.5 Економіка Нової Зеландії.
- 3.6 Гроші та фінансова система.

3.1 Державно-політичний устрій Нової Зеландії

Офіційна назва Нової Зеландії – Королівство Нової Зеландії, форма правління – конституційна монархія. Главою держави є королева Великобританії, яку представляє генерал-губернатор. Генерал-губернатор призначається монархом (за рекомендацією уряду Нової Зеландії) на п'ятирічний термін. Він має обмежені повноваження, при цьому канцелярія зберігає деякі залишкові повноваження щодо захисту конституції та дій у ситуації конституційної кризи. Наприклад, генерал-губернатор може за певних обставин розпустити парламент.

Законодавчим органом держави є парламент. У Новій Зеландії парламентська форма правління заснована на британській моделі. Законодавча влада належить однопалатній палаті представників (парламенту), члени якої обираються на три роки. Політична партія або коаліція партій, яка має більшість у Палаті представників, формує уряд. Як правило, лідер правлячої партії стає прем'єр-міністром, який разом із міністрами, відповідальними за різні аспекти уряду, формує кабінет. Кабінет міністрів є центральним органом виконавчої влади. Більшість законодавчих ініціатив ініціюється в Палаті представників на основі рішень, прийнятих кабінетом міністрів. Тоді парламент повинен прийняти його більшістю голосів, перш ніж він стане законом. Однак Кабінет міністрів має широкі регуляторні повноваження, які підлягають лише обмеженому

парламентському огляду. Урядову діяльність здійснюють близько 30 відомств різного розміру та важливості [7].

Структура уряду Нової Зеландії відносно проста, але конституційні положення країни складніші. Як і у Великобританії, конституція Нової Зеландії є сумішшю статуту та конвенції. Там, де обидва стикаються, конвенція, як правило, переважає. Закон про Конституцію 1986 р. спростив це шляхом консолідації та доповнення конституційного законодавства 1852 р.

Для перевірки можливих адміністративних порушень у 1962 р. було створено офіс омбудсмена. Крім того, Закон про офіційну інформацію 1982 р. дозволяє публічний доступ, за окремими винятками, до державних документів.

Право Нової Зеландії зазвичай наслідує прецеденти англійського права. Тим не менш, суди Нової Зеландії зайняли більш незалежну позицію і тепер відіграють значну конституційну та політичну роль щодо публічного та адміністративного права. У 2003 р. було створено Верховний суд, який замінив британську Таємну раду. Нижче Верховного суду є ієрархія судів, які розглядають цивільні та кримінальні справи, включаючи — у порядку зростання — окружні суди, Вищий суд та Апеляційний суд. Існують також суди з питань навколишнього середовища та зайнятості, земельний суд маорі та апеляційний суд маорі, а також ряд трибуналів, у тому числі Трибунал Вайтангі, який розглядає скарги маорі про порушення урядом Угоди Вайтангі.

Існує загальне виборче право для тих, кому виповнилося 18 років. У 1996 р. в країні давню систему простої більшості було замінено методом змішаного пропорційного членства, за яким кожен виборець має два голоси, один за кандидата від округу і один за кандидата від політичної партії. Представництво партії в законодавчому органі пропорційне кількості голосів, які вона отримує. Нова система також розширила парламент до 120 місць — 71 обирається (у тому числі 7 зарезервовано для маорі) від виборців і 49 за партійними списками [7].

Національна партія Нової Зеландії та Лейбористська партія Нової Зеландії залишаються двома основними політичними силами країни. Традиційна база підтримки Національної партії знаходиться в сільських і багатих міських районах, а також серед тих, хто займається бізнесом і управлінням. Лейбористи — це

профспілки та міські сині комірці. Уряди зазвичай є коаліціями однієї з головних партій з однією або кількома меншими партіями, які займають місця в парламенті. На початку ХХІ ст. серед таких партій виділяються Партія зелених і Партія маорі.

У 1893 р., після багаторічної кампанії жінок-суфражисток, Нова Зеландія стала першою країною у світі, яка поширила голосування на всіх своїх громадян. Проте лише в 1919 р. жінки змогли балотуватися на виборах, і до 1980-х рр. до парламенту було обрано небагато жінок. Жіночий рух 1970-х і 80-х рр. призвів до того, що все більше жінок вийшли на основну політичну арену, і до ХХІ ст. Нова Зеландія мала помітно високий рівень представництва жінок на національних посадах. Перша жінка-прем'єр-міністр країни, лідер Національної партії Дженніфер Шіплі, займала посаду з 1997 по 1999 р. Її змінила лідер лейбористів Хелен Кларк (1999–2008). Інша жінка, Джасінда Ардерн з Лейбористської партії, стала прем'єр-міністром у 2017 р.

Участь у збройних силах, які називаються Сили оборони Нової Зеландії, є добровільною, і для вступу особи мають бути не молодше 17 років. Країна має відносно невеликі військові сили з армією та невеликим флотом. Його витрати на оборону у відсотках від ВВП значно нижчі за середньосвітові. Військові розгорнуті за кордоном переважно в миротворчих силах. За дотримання законів відповідає поліція Нової Зеландії.

3.2 Адміністративний устрій Нової Зеландії

Загалом у Новій Зеландії 17 районів, дев'ять із яких розташовані на Північному острові, сім — на Південному острові. Один район належить до Чатемського архіпелагу, який розташований аж за 680 км на південний схід від основних островів. Острів Чатем має статус спеціальної територіальної одиниці. Назви регіонів Нової Зеландії мають або англійське, або маорійське походження. У деяких випадках вони дублюються обома мовами [7].

Регіони Північного острова Нової Зеландії

Нортленд – це території проживання маорійських племен. Адміністративний центр – місто Фангареї. Із західного боку регіон

омивається Тасмановим морем, а зі східного — Тихим океаном. Ландшафт тут горбистий.

Окленд – це найбільш густонаселений район країни, і найбільш економічно розвинений.

Вайкато – найбільше місто тут Гамільтон. Тут знаходиться найбільше озеро Таупо. З нього бере свій початок найдовша річка Нової Зеландії – Вайкато.

Бей-оф-Пленті – регіон, розташований на березі мальовничої затоки Пленті. Важливими містами є Тауранга, Роторуа, Факатані.

Гісборн — особливість цього регіону в тому, що більш як половину населення становлять представники маорі. Регіон вважається одним із найкращих виробників вина в країні. У місті розташований торговий порт.

Таранакі – найбільше місто тут – Нью-Плімут, а ще на території регіону знаходиться вулкан з тим самим ім'ям, що й регіон.

Манавату-Уонгануї – великий регіон на півдні Північного острова. Столиця його – місто Уонгануї. Це горбиста і рівнинна місцевість, де є досить великі річки.

Хокс-Бей – це один із основних виробників всесвітньо відомих новозеландських вин. Регіональна адміністрація розташовується у двох основних містах регіону Нейпір та Хейстінгс.

Веллінгтон розташований на крайньому півдні Північного острова. Тут знаходиться столиця держави, місто Веллінгтон.

Регіони Південного острова Нової Зеландії

Марлборо — завдяки м'якому клімату, є одним з основних виноробних районів країни. Столиця регіону – місто Бленем.

Нельсон – це найменший за територією регіон на півночі Південного острова. Його центром є одноіменне місто.

Тасман – регіон, цікавий для туристів. Знаходиться він на березі затоки Тасман. В ньому розташований національний парк Абель-Тасман. У північно-східній частині затоки Тасман знаходиться острівець Д'Юрвіль.

Кентербері – найбільший за територією регіон Нової Зеландії. Східне узбережжя омивається водами моря, на заході

тягнеться гірський хребет Південних Альп. Столиця регіону – місто Крайстерч.

Уест-Кост – найбільше місто тут Греймут, а відомий цей регіон своєю природною особливістю, бушем, практично не освоєною людьми ділянкою чагарників з особливою фауною.

Отаго – найбільшим містом тут є Данідін, в якому знаходиться найстаріший в країні університет Отаго.

Саутленд – найменш населений регіон країни. Його столиця – місто Інверкаргілл. Із західного боку регіон омивається Тасмановим морем, зі східного – Тихим океаном, з південного – Південним океаном. До складу регіону також входить острів Стюарт.

Регіонами управляють регіональні та місцеві ради, обов'язки яких включають управління ресурсами, закладами освіти та культури, будівництво доріг, боротьбу з повеннями, якість повітря та води, боротьбу зі шкідниками, громадський транспорт, регіональні парки, водопостачання тощо.

3.3 Міста Нової Зеландії

Веллінгтон – столиця, порт і великий комерційний центр Нової Зеландії, розташований на крайньому півдні Північного острова. Його населення складає 415 тис. осіб. Він розташований на узбережжях і пагорбах навколо гавані Веллінгтон (Порт-Ніколсон), яка входить до числа найкращих гаваней світу. Гора Вікторія підноситься на 643 фути (196 м) недалеко від центру міста. Веллінгтон знаходиться в зоні розломів і пережив кілька землетрусів.

Поселення було засновано в 1840 р. і названо на знак визнання допомоги, наданої герцогом Артуром Веллінгтоном. У 1842 р. Веллінгтон став районом, а 1886 р. — містом. У 1865 р. сюди було перенесено місце перебування центрального уряду з Окленду [14, с. 796].

Веллінгтон — транспортний і комунікаційний вузол країни. Залізничне та автомобільне сполучення простягається від нього до всіх частин Північного острова, а пороми до Піктону зв'язують столицю з Південним островом. Міжнародний аеропорт міста є

центром внутрішньої авіаційної мережі країни. У Веллінгтоні знаходяться університети Вікторії та Мессі.

Значна частина міста побудована на землі, відвойованій у затоки. До відомих установ належать будівлі парламенту (серед них характерна будівля «Вулик»), Національна бібліотека, міська галерея Веллінгтона, Новозеландська академія образотворчих мистецтв. І Те Папа Тонгарева – національний музей культури маорі. Старий будинок уряду, збудований у 1876 р., є однією з найбільших дерев'яних споруд у світі. У Веллінгтоні знаходяться Королівський новозеландський балет та Національний симфонічний оркестр.

Окленд – місто, яке знаходиться на півночі Північного острова. Найбільш густонаселене місто країни і найбільший порт, Окленд займає вузький перешийок між гаванями Вайтемата в затоці Хауракі і Манукау. Населення Великого Окленду перевищує 1,4 млн осіб. Він був заснований в 1840 р. губернатором Вільямом Гобсоном як столиця колоніального уряду і був названий на честь Джорджа Ідена, графа Окленда, британського першого лорда Адміралтейства. В Окленді також проживає найбільша кількість маорі та полінезійців з інших островів Тихого океану.

Коли європейці прибули на початку XIX ст., регіон був густо населений маорі. Європейські поселення розташовувалися переважно біля берегів затоки Хауракі. В 1851 р. Окленд отримав самоврядування і залишався столицею, доки не передав цей статус Веллінгтону у 1865 р. Окленд став містом у 1871 р. На той час у ньому було майже 10 000 європейських поселенців, і місто Окленд незабаром стало адміністративним, військовим і торговим центром для всієї навколишньої території.

У 2010 р. великий регіон Окленду став унітарною радою, яка об'єднала уряди складових частин колишнього регіону Окленд в один.

Міський район, який є центром автомобільного та залізничного транспорту, також обслуговує провідний міжнародний аеропорт Нової Зеландії в Мангері. Найважливішою особливістю Окленду є гавань Вайтемата, водний масив площею 180 км², який обслуговує закордонне та внутрішнє судноплавство. Міст Окленд-Харбор-

Бридж перетинає гавань Вайтемата і з'єднує центральний діловий район Окленда з Північним берегом.

Галузі промисловості району Окленда включають машинобудування, видавництво та металообробку; виробництво фарби, скла, пластмас, хімікатів, цементу та різноманітних споживчих товарів; складання транспортних засобів і суднобудування; харчову промисловість, пивоваріння та рафінування цукру. Девонпорт у районі Норт-Шор є головною військово-морською базою та верф'ю Нової Зеландії.

В Окленді знаходяться Меморіальний музей війни, Музей транспорту і техніки, Національний морський музей, Оклендська художня галерея, Оклендський університет, заснований в 1882 р. Також у місцевості є пляжі для плавання та серфінгу, кілька згаслих вулканічних конусів, поля для гольфу, спортивні майданчики, а також парки та заповідники.

Крайстчерч – місто на сході Південного острова, на річці Ейвон, в регіоні Кентербері. Крайстчерч був заснований Кентерберійською асоціацією, яка планувала створити зразкове поселення Англіканської церкви. Перші іммігранти прибули на п'ятох кораблях у 1850–1851 рр. Їхнє поселення, відоме як Кентербері, було перейменовано на Крайстчерч. Проголошений містом у 1862 р. і отримавши самоврядування у 1868 р., Крайстчерч був розширений у 1903 р., і зараз це найбільш густонаселене місто на Південному острові та третє за величиною місто у Новій Зеландії. Населення міста складає близько 380 тис. осіб [14, с. 797].

У другій половині ХХ-го ст. Крайстчерч, який колись залежав головним чином від багатих сільськогосподарських околиць, став другим за значенням промисловим центром Нової Зеландії, завдяки хорошим транспортним засобам, достатнім запасам артезіанської води та недорогій гідроелектроенергії. До традиційних виробництва м'яса, вовни та сільськогосподарського інвентарю додалися виробництво одягу, килимів, гумових, дерев'яних і коркових виробів, транспортного обладнання, шин, мила, добрив, скла, взуття, борошна.

Оскільки значна частина території міста відведена під парки, сквери та інші зони відпочинку, Крайстчерч отримав прізвисько «Місто-сад рівнин». Одними з головних освітніх центрів країни

тут є Університет Лінкольна, заснований у 1878 р., а також Коледж Христа та Кентерберійський університет (1873). Іншими визначними закладами є ботанічні сади, планетарій, Кентерберійський музей і музей транспорту і науки, а також Художня галерея Крайстчерча і Центр сучасного мистецтва.

4 вересня 2010 року Крайстчерч та його околиці постраждали від сильного землетрусу. Хоча серйозних поранень і загиблих було мало, землетрус та його вторинні поштовхи зруйнували сотні будівель у місті та пошкодили залізниці, дороги та іншу інфраструктуру. Менш ніж через півроку, 22 лютого 2011 року, у Крайстчерчі стався ще один землетрус. Він викликав ще більші руйнування, загинуло понад 180 людей. Центр міста зазнав значних пошкоджень. До 50 тис. жителів назавжди переїхали в інші місця в Новій Зеландії або в Австралії.

Гамільтон – місто на півночі Північного острова, належить до регіону Вайкато. Населення міста трохи перевищує 200 тис. осіб. Гамільтон виник як військове поселення на місці безлюдного села маорі. Отримав самоврядування у 1877 р., став містом у 1945 р. Він був названий на честь капітана Джона Гамільтона, офіцера Королівського флоту, який загинув у боротьбі з маорі. Зараз місто є найважливішим внутрішнім центром Нової Зеландії.

Гамільтон служить скотарським і лісовим районом; галузі промисловості включають молочну та м'ясопереробну, пивоварну, цегельну, лісопильну, машинобудівну, а також виробництво харчових продуктів, сільськогосподарської техніки, одягу, картонних коробок, пластмас, збірних будівель та вугільного газу. Його визначні установи включають Університет Вайкато (1964), історичний англіканський собор, музей Вайкато, а також славетний Гамільтонський ботанічний сад.

Данідін – місто і порт на південному сході Південного острова, належить до регіону Отаго. Він розташований в гавані Отаго. Населення складає близько 126 тис. осіб.

Засноване в 1848 р. як поселення Шотландської вільної церкви, місто було обрано за його лісові ресурси та потенціал для фермерських поселень. Його назвали Данідіном за гельської назвою Единбургу. Відкриття золота в 1861 р. в Отаго принесло Данідіну процвітання та викликало міграцію, що зробило його провідним містом Нової Зеландії в другій половині XIX ст. Статус

міста отриманий в 1865 р. Незважаючи на повільне зростання після Другої світової війни, місто залишається промисловим центром (переробка харчових продуктів і напоїв, будівництво, машини та обладнання). Данідін також є регіональним центром фінансів і торгівлі. В Данідіні знаходиться заснований в 1869 р. університет Отаго – найстаріший університет країни. В Данідіні також розташовані собор Святого Йосипа та музей і центр розваг «Кедберіворлд», створений провідною кондитерською компанією «Кедбері».

3.4 Державні символи Нової Зеландії

Герб Нової Зеландії

Коли Нова Зеландія стала британською колонією в 1840 р., британський королівський герб став гербом Нової Зеландії.

Після того, як Нова Зеландія отримала статус домініону, у 1908 р. було проведено конкурс на розробку герба. Було подано 75 заявок, три були відправлені на розгляд до Великобританії. Перший герб Нової Зеландії був прийнятий у 1911 р., однак він використовувався нечасто. Деякі урядові відомства продовжували використовувати королівський герб.

Нинішній дизайн був прийнятий у 1956 р. Герб Нової Зеландії є візуальним уявленням про спадщину, ландшафт і населення країни. Угорі розташована корона, що символізує історичні зв'язки країни зі Сполученим Королівством, які тривають і в 2000-х рр., коли правлячий британський монарх є главою держави Нової Зеландії. Унизу написано «Нова Зеландія».

У центрі — щит із трьома кораблями посередині, що свідчить про залежність країни від торгівлі та нагадує про заселення країни в ХІХ ст. європейськими мігрантами, переважно з Великобританії. По обидва боки щита розташовані стислі символи ідентичності Нової Зеландії:

- Південний хрест, що являє нічне небо над країною;
- сніп пшениці на знак визнання сільськогосподарського виробництва країни;
- ягняче руно, як визнання скотарської економіки, яка так довго мала вирішальне значення для процвітання нації;

- два схрещених молоти, що представляють гірничодобувну промисловість або промисловість взагалі.

Під щитом і за словами «Нова Зеландія» — два листки папороті, що зображують місцеву рослинність [10].

Прапор Нової Зеландії

Перший прапор Нової Зеландії був обраний на зборі вождів у Вайтангі 20 березня 1834 року. Він став відомий як прапор Об'єднаних племен Нової Зеландії за назвою, яку використовували вожді, коли вони зустрічалися знову. Цей прапор містив червоний Георгіївський хрест на білому тлі та менший Георгіївський хрест облямований чорним кольором на синьому фоні у верхній чверті. У кожній чверті меншого хреста була розташована біла восьмикутна зірка.

Юніон Джек (британський прапор) замінив прапор Об'єднаних племен як визнаний прапор Нової Зеландії, коли 6 лютого 1840 року було підписано договір Вайтангі.

Сучасний прапор Нової Зеландії походить від морського британського прапору Blue Ensign. З 1865 р. новозеландські військово-морські судна повинні були плавати під синім прапором (прапор із Union Jack у верхній лівій чверті) з додаванням новозеландського значка або печатки на правій стороні прапора. Першим значком був «NZ». У 1869 р. його замінили чотири червоні зірки з білими межами, що являють сузір'я Південний Хрест.

У 1899 р. було схвалено додавання білого диска з червоними зірками. Незабаром цей прапор був використаний на суші. Під час участі Нової Зеландії у Південноафриканській війні (1899–1902) прапори майоріли по всій країні.

У 1900 р. прем'єр-міністр Седдон вніс до Палати представників закон про те, що блакитний прапор із зірками Південного Хреста, але без білого диска, стане офіційним прапором Нової Зеландії. У 1902 р. був прийнятий змінений законопроект, і Юніон Джек був замінений нинішнім прапором Нової Зеландії.

У королеви Єлизавети II є особистий прапор Нової Зеландії, який був прийнятий у 1962 р. Він виглядає як щит новозеландського герба з додаванням круглої форми, що містить

літеру «Е» та корону. Цей прапор піднімається, коли королева знаходиться в Новій Зеландії, в тому числі на морі в водах Нової Зеландії, і має перевагу над прапором Нової Зеландії [10].

Маорі мають власний прапор, відомий під назвою Тіно Рангатіратанга. Зображення прапору в 1990 р. створили Хірайна Марсден, Ян Добсон і Лінда Манн. Він поєднує стрічки та фігури чорного, білого та червоного кольорів.

Чорний уособлює Те Корекоре, царство Потенційного буття. Він уособлює довгу темряву, звідки виник світ. Білий уособлює Те Ао Марама, царство Буття і Світла. Це фізичний світ. Білий колір також символізує чистоту, гармонію, просвітлення та рівновагу. Червоний символізує Те Вей Ао, царство появи. Червоний — це Папатуануку, колір Матері-Землі, що підтримує все живе та з якої була зроблена перша людина. Фігури прапору символізують форму листя, що в'ється, розгортання нового життя, відродження та безперервність, оновлення та надію на майбутнє. Конструкція прапору представляє баланс природних сил між собою. Офіційне визнання прапор маорі отримав у День Вайтангі 2010 р.

Гімн Нової Зеландії

З 1977 р. в Новій Зеландії є два національні гімни: «Боже, бережи королеву» (або короля) і «Боже, захисти Нову Зеландію». Ця незвичайна ситуація виникла через те, що з 1840 р. відчуття національної приналежності мешканців Нової Зеландії пройшло через різні фази. «Боже, бережи королеву» зазвичай співають, коли присутні королева, член королівської сім'ї або генерал-губернатор, щоб підкреслити зв'язки Нової Зеландії з Великобританією та Співдружністю. «Боже, захисти Нову Зеландію» також можна співати в таких випадках, або коли в центрі уваги національна ідентичність Нової Зеландії.

«Боже, бережи королеву», національний гімн Великобританії, автоматично став державним гімном, коли Нова Зеландія стала британською колонією в 1840 р. Оскільки главою держави Нової Зеландії є британський монарх, він залишається офіційним гімном.

Національний гімн «Боже, захисти Нову Зеландію» уперше було опубліковано як вірш у Данідінській газеті Saturday

Advertiser у 1876 р. Його написав Томас Брекен, молодий ірландський поет і журналіст, який прибув до Нової Зеландії в 1869 р. Публікація віршу супроводжувалася оголошенням конкурсу на кращу музику до нього. Переможцем стала музика Джона Джозефа Вудса, директора католицької школи в Лоуренсі. Перше вокальне виконання гімну «Боже, захисти Нову Зеландію» відбулось на Різдво 1876 р. в данідінському королівському театрі. В жовтні 1878 р. в газетах Отаго з'явився переклад гімну мовою маорі під назвою «Аотеароа».

Хоча він був опублікований як державний гімн, «Боже, захисти Нову Зеландію» довгий час не мав офіційного статусу. У 1940 р. уряд Нової Зеландії надав «Боже, захисти Нову Зеландію» статус «національної пісні». Нарешті в 1977 р. він був оголошений офіційним національним гімном разом із «Боже, бережи королеву».

3.5 Економіка Нової Зеландії

Економіка Нової Зеландії розвинена, але на світовому ринку вона порівняно невелика. Наприкінці ХІХ і на початку ХХ ст. рівень життя Нової Зеландії, заснований на експорті сільськогосподарської продукції, був одним з найвищих у світі, але після середини ХХ ст. темпи зростання, як правило, були одними з найповільніших серед розвинених країн. Перешкодами для економічної експансії були повільне зростання економіки Сполученого Королівства (яке раніше було основним напрямком експорту Нової Зеландії) та її членство в Європейському Співтоваристві (згодом Європейському Союзі), а також високі тарифи, введені основними промисловими країнами проти сільськогосподарської продукції країни (наприклад, масла та м'яса). Економічна історія Нової Зеландії з середини ХХ ст. в основному складалася зі спроб розвитку та диверсифікації економіки шляхом пошуку нових ринків і нових продуктів, таких як вино та паперові вироби, розширення своєї виробничої бази та підтримки вільної торгівлі [1, с. 9].

Сільськогосподарська база Нової Зеландії вимагала відносно складної економіки. Високопродуктивне скотарське господарство, яке включає екстенсивний випас вівець і велике виробництво

молока, стало можливим завдяки помірному клімату, великим інвестиціям у поліпшення земель (включаючи впровадження європейських трав і регулярне внесення імпортованих добрив), а також висококваліфікованому керівництву. Цю економіку можна охарактеризувати як офшорну європейську ферму, яка експортувала вовну, переробляла молочні продукти та імпортувала різноманітні готові споживчі та капітальні товари, сировину та нафту. Скотарство, особливо молочне, залишалося значним, але інші сектори такі, як лісове господарство (і виробництво паперу та інших виробів з деревини), садівництво, рибальство створили більш збалансовану економіку. Виноградарство також процвітало, і багато вин Нової Зеландії стали одними з найкращих у світі.

Окрім короткого розквіту видобутку золота в середині-кінці XIX ст., біологічні ресурси завжди були більш значущими, ніж мінерали. Домашні тварини, завезені з Європи, процвітали в Новій Зеландії. Лісове господарство завжди було важливим, але акцент змінився від вирубки первісного лісу для отримання деревини до заліснення сосен та ялиць для отримання деревини, так і для целюлози. Хоча у світовому масштабі лісова промисловість Нової Зеландії невелика, вона є значним постачальником виробів з деревини в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Корисні копалини та енергетика

В Новій Зеландії зустрічаються більшість корисних копалин, як металевих, так і неметалевих, але лише деякі з них знаходяться в достатній кількості для промислового використання. Винятком є золото, яке в перші роки організованого поселення було основним експортом; вугілля, яке ще значною мірою видобувається; залізні руди, а останнім часом природний газ. Крім того, добуваються будівельні матеріали, якими країна добре забезпечена. В Новій Зеландії енергію видобувають як із викопного палива, так і з відновлюваних джерел, таких як гідроелектроенергія, вітрова та геотермальна енергія. Гідроелектроенергетика довгий час забезпечувала основну частину електроенергії країни. Однак із збільшенням попиту ця частка дещо знизилася. Теплові електростанції, що працюють на вугіллі та природному газі, становлять більшу частину генеруючих потужностей, що

залишилися. Невелика, але зростаюча кількість енергії надходить із геотермальних джерел. Електрична мережа Нової Зеландії має помітну особливість у вигляді підводних кабелів постійного струму через протоку Кука. Вони з'єднують два головні острови, що дає змогу використовувати надлишки гідроелектроенергії на Півдні для промисловості та населення, які сконцентровані на Півночі. Крім того, новозеландці розробили запаси природного газу та побудували перший у світі завод з виробництва бензину з природного газу. На морі проводиться успішне буріння для пошуку запасів нафти [7].

Виробництво

Навіть у ХІХ ст. через відносну географічну ізоляваність Нової Зеландії значна частка населення була зайнята в промисловості: у виробництві та ремонті сільськогосподарської техніки, а також суднобудуванні, пивоварінні та переробці деревини. Після 1880-х рр. зросла зайнятість у фабричній переробі сільськогосподарської продукції, а тимчасова ізоляція країни під час Першої та Другої світових війн стимулювала виробництво широкого спектру промислових товарів, які раніше імпортувалися. Протекціоністська політика, яку спочатку підтримували, хоча й слабо, уряди наприкінці ХІХ ст., була посилена після Першої світової війни. З кінця Другої світової війни до початку 1970-х рр. обробна промисловість захищалася платою за ліцензування імпорту, щоб підтримувати повну зайнятість. Були впроваджені деякі трудомісткі види діяльності — наприклад, збирання автомобілів і споживчої електроніки (з виготовленням деяких деталей і компонентів), але в підсумку виявилися неконкурентоспроможними. Деякі галузі перенесли свою виробничу діяльність за кордон, хоча цей сектор залишався важливим роботодавцем і внеском у валовий внутрішній продукт.

Торгівля

Основним предметом експорту Нової Зеландії є сільськогосподарська продукція — в основному м'ясо, молочні продукти, фрукти й овочі; велике значення мають також сира нафта та вироби з деревини та паперу. Основним імпортом є сира та очищена нафта, обладнання та транспортні засоби. Головними

торговими партнерами Нової Зеландії є Китай, Австралія, США, Японія, Німеччина та Південна Корея. Кілька торговельних угод лягли в основу Торгової угоди про тісніші економічні відносини між Австралією та Новою Зеландією, підписаної в 1983 р. Ця угода зрештою скасувала мита та квоти на товари між двома країнами і вважалася першим кроком до інтеграції економік цих країн. Нова Зеландія також має угоду про вільну торгівлю з Китаєм, а Австралія та Нова Зеландія разом є членами угоди про вільну торгівлю з Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Послуги

Значна частка робітників працює в секторі державних послуг, особливо у Веллінгтоні, де розташовані головні офіси урядових відомств. Туризм є важливою частиною економіки Нової Зеландії. Більшість відвідувачів країни приїжджають з Австралії, Великобританії, США та Китаю. З кінця 1990-х рр. значно збільшилася кількість іноземних студентів, зокрема з Китаю, Південної Кореї, Японії, Індії та Саудівської Аравії, які навчаються в мовних школах, університетах та політехнічних закладах, тому освіта стала важливим джерелом отримання іноземної валюти.

Праця

Робітники об'єднувалися в сильні профспілки з кінця XIX ст. Як і Австралія, Нова Зеландія розвинула систему примусового арбітражу, в якій уряд відігравав головну роль. Однак з кінця 1960-х рр. в урядовій політиці загалом чергувалися періоди введеного урядом заморожування зарплат і цін та періодами офіційно допустимих переговорів між профспілками та роботодавцями, хоча через міцний зв'язок між ринками праці Нової Зеландії та Австралії, державне регулювання цієї сфери, особливо для кваліфікованих працівників та робочих, було обмеженим. Після ухвалення Закону про трудові договори (1991), який скасував обов'язкове членство в профспілках, кількість членів профспілки різко скоротилася [7].

Транспорт і телекомунікації

Незважаючи на складний рельєф країни, більшість населених районів Нової Зеландії легко доступні. Мережа доріг добре

розвинена навіть у сільській місцевості, а у головних містах є системи швидкісних доріг.

У XIX та більшій частині XX ст. Нова Зеландія залежала від судноплавства для торгівлі та пересування людей. Основні міста розташовувалися в гарних природних гаванях або поблизу них. Основними портами зараз є Окленд, Веллінгтон і Літтелтон (який обслуговує Крайстчерч). Інші визначні порти – це Марсден-Пойнт, Тауранга і Нейпір на Північному острові та Нельсон, Вестпорт і Данідін на Південному острові. Новозеландська судноплавна компанія була створена в 1873 р. Після періоду буму після Другої світової війни скоротилися імпорт та експорт товарів морським шляхом, а отже, і зайнятість у морській галузі. Через протоку Кука курсують міжострівні пороми.

Перша залізниця в Новій Зеландії почала працювати в 1862 р. До кінця 1870-х рр. мережа залізниць з'єднала основні міста Північного та Південного островів. До 1990-х рр. мережа залізниць знаходилася у власності та в управлінні уряду, а потім була спершу приватизована. З 2008 р. вантажні та пасажирські залізниці країни належали та управлялися державним підприємством, відомим як KiwiRail. Залізнична мережа включає в себе головну магістраль, що проходить через обидва острови, разом з поромними переправами та гілками, що сполучають більшість міст. Після того, як на початку 1980-х рр. були скасовані давні норми, що захищали залізниці від конкуренції з боку автомобільних перевізників, збільшилися міжміські автомобільні перевезення.

Через складний рельєф місцевості в Новій Зеландії зручніше пересуватися авіатранспортом. Більшість провінційних міст мають аеропорти, а всі великі міські центри пов'язані повітряним сполученням. Національна авіакомпанія Air New Zealand зараз знаходиться під контролем держави, хоча, як і залізниці, деякий час перебувала у приватній власності. Air New Zealand разом із кількома іноземними авіакомпаніями обслуговує міжнародні перевезення в країні, маючи міжнародні термінали в Окленді, Крайстчерчі та Веллінгтоні. Гамільтон, Палмерстон Норт, Квінстаун і Данідін також пропонують обмежені міжнародні авіаційні послуги.

Першим надійним засобом зв'язку в Новій Зеландії був телеграф. Вже в 1866 р. телеграфний кабель був прокладений через пролив Кука, в 1876 р. був встановлений телеграфний зв'язок з Австралією. В 1881 р. в Окленді та Крайстчерчі запрацювали перші телефонні станції, з 1887 р. працює регулярна поштова служба Нової Зеландії [8].

Після численних реформ в телекомунікаційній галузі Нової Зеландії країна перетворилася на одного з лідерів у цій галузі. Спочатку монополію на телекомунікаційні послуги мала пошта країни, але вона переживала економічні труднощі та погіршення обслуговування. В 1987 р. була створена Державна телекомунікаційна корпорація Нової Зеландії (приватизована в 1990 р.), яка у 2014 р. була перейменована в Spark New Zealand. Новозеландці швидко засвоїли зміни в інформаційно-комунікаційних технологіях. Користування Інтернетом поширене серед переважної більшості населення.

3.6 Гроші та фінансова система Нової Зеландії

Перший банк Нової Зеландії був створений в Окленді в 1861 р. Протягом багатьох років там виникло кілька великих державних і іноземних комерційних (торгових) банків. У перші десятиліття організованого розрахунку ті діяли самостійно і випускали власну валюту. Сьогодні всі банки мають бути зареєстровані в Резервному банку Нової Зеландії, який є центральним банком і випускає національну валюту країни, новозеландський долар. З початку 1980-х рр. фінансова галузь була трансформована шляхом дерегуляції. На початку ХХІ ст. більшість великих банків були в іноземній власності.

В 1977 р. була проведена фінансова реформа, внаслідок якої новозеландський фунт був замінений новозеландським доларом, який поділяється на 100 центів. У Новій Зеландії з паперово-пластикових грошей у обігу перебувають купюри номіналом 100, 50, 20, 10, 5 новозеландських доларів. На купюрах зображені видатні люди, що мають відношення до Нової Зеландії, а також знакові архітектурні будівлі і природні пам'ятки країни, представники флори і фауни.

На купюрі 100 новозеландських доларів зображений лорд Резерфорд – британський фізик новозеландського походження. Резерфорд був першим, хто створив планетарну модель атома. На звороті 100-доларової купюри зображена пташка мохуа – на мові маорі, або канарка-жовтоголовка. Дерево, зображене там же, – це червоний бук, улюблене місце проживання пташки жовтоголовки. Це дерево і пташка дуже поширені в долині річки Еглінгтон. Сама долина теж зображена на задньому плані купюри.

На лицьовій стороні купюри 50 новозеландських доларів зображений сер Апірана Нгата – перший представник маорі, який зробив кар'єру в політиці та науці. Також тут зображено Будинок зборів Поруранги, побудований за ескізами самого Апірана Нгати. Будинок є типовим зразком мистецтва маорі. На зворотному боці купюри зображена ворона кокако – новозеландський птах із сірим тілом, чорним обличчям та блакитною борідкою, і ліс Пуреора, розташований у центральній частині Північного острова, де якраз і живуть вищезгадані птахи. У лівому нижньому кутку листя та ягоди кареао, які їдять ворони кокако.

На лицьовій стороні купюри номіналом 20 новозеландських доларів зображена її Величність королева Великобританії Єлизавета II і Парламент у Веллінгтоні, який у народі називають «Вулик», а на зворотній – гора Тапуаенуку – найвища гора на Південному острові

На 10-доларовій купюрі зображено найвідомішу новозеландську суфражистку Кейт Шеппард, а також білі камелії – квіти, які були передані членам парламенту, які підтримали проект про виборчі права жінок. Ця квітка стала символом боротьби жінок Нової Зеландії. На зворотному боці купюри – синя качка – вид новозеландської фауни, що вимирає. Живе переважно у швидких річках у гірських новозеландських районах.

На купюрі в 5 доларів зображений новозеландець сер Едмунд Хіларі, який був першим альпіністом, який підкорив найвищу гору у світі – Еверест. Також там зображено найвищу гору в Новій Зеландії – гору Кука і трактор Massey Ferguson, який Хіларі використав при досягненні Південного Полюса. На зворотному боці 5-доларової купюри жовтоокий пінгвін – один з найрідкісніших пінгвінів у світі.

4 НАСЕЛЕННЯ ТА КУЛЬТУРА НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

План лекції

- 4.1 Населення Нової Зеландії.
- 4.2 Мови Нової Зеландії.
- 4.3 Релігія в Новій Зеландії .
- 4.4 Освіта в Новій Зеландії.
- 4.5 Література Нової Зеландії.
- 4.6 Мистецтво Нової Зеландії.
- 4.7 Культура маорі.
- 4.8 Спорт.
- 4.9 Свята Нової Зеландії.
- 4.10 Національна кухня.

4.1 Населення Нової Зеландії

За розрахунками, що ґрунтуються на результатах останнього перепису (2018 р.), чисельність населення Нової Зеландії у 2020 р. досягла 5 млн осіб. За останні 17 років населення збільшилось на мільйон осіб і близько половини від нього склали іммігранти. Отже, приріст населення з 2003 по 2020 р. склав у середньому 2 % на рік. При загальній щільності населення 17,2 особи на квадратний кілометр розподіл населення територією країни вкрай нерівномірний. Тривалість життя корінних жителів Нової Зеландії становить 83 роки для жінок і майже 80 – для чоловіків, що за загальним показником ставить країну на 17 місце в загальносвітовій статистиці за тривалістю життя. Народжуваність у країні вдвічі перевищує смертність.

На Північному острові зосереджено понад $\frac{3}{4}$ всього населення країни, більша частина якого живе у двох столицях країни: політичній – Веллінгтоні і діловій – Окленді. Прогнозується подальше збільшення цього показника.

Щодо етнічного складу населення Нової Зеландії, то за підсумками перепису, проведеного у 2018 р., трохи більше 64 % населення становлять нащадки європейських поселенців, головним чином англійців. Корінні жителі маорі є другою за чисельністю етнічною групою – 16,5 % населення.

Третьою за обсягом етнічною групою є азіати – 15,3 %, основну частину яких становлять вихідці з Китаю та Індії. Проживає в країні і певна кількість вихідців з інших полінезійських островів, в першу чергу самоанці [7].

4.2 Мови Нової Зеландії

У Новій Зеландії існують 3 офіційні мови: англійська, мова маорі та новозеландська жестова мова.

Основне населення (близько 96 %) використовує англійську мову як мову спілкування. Вона переважає у ЗМІ, телебаченні, радіо, літературі. Новозеландський діалект англійської мови зберіг у собі більше традиційної англійської, ніж австралійської. У ній також помітний вплив ірландського акценту і акценту Шотландії. Крім того, в новозеландській мові зустрічаються слова, що прийшли з мови маорі.

Друга державна мова – маорі – отримала статус офіційної в 1987 р. Це найпівденніша мова австронезійської мовної сім'ї. Нею розмовляють близько 150 000 людей. Її використання є обов'язковим у назвах державних установ. Багато географічних назв зберегли своє коріння у мові маорі. Так, назва пагорба висотою в 350 метрів мовою маорі є найдовшою визнаною назвою (для стислості пагорб називають Таумата, в оригіналі: Тауматафакатангіхангакоауауотаматеатуріпукакапікімаунгахорон укупокаіфенуакітанатаху). Вивчення мови маорі є обов'язковим у школах, а в деяких вищих навчальних закладах викладання ведеться відразу двома мовами (англійською та маорі) [10].

Третя державна мова Нової Зеландії — жестова новозеландська мова, яка стала офіційною у 2006 р. Ця мова виникла у зв'язку з широким використанням серед глухих і тих, хто слабо чув, з метою комунікації. Наразі таких людей налічується близько 25 тис. Основою жестової мови служить британська жестова мова.

Крім трьох офіційних мов країни є представники ще понад 170 мовних груп. Найпоширенішими мовами після англійської та маорі є самоанська мова, французька, хінді та китайська.

Новозеландська англійська – це змішання діалектів півдня Англії, шотландського та ірландського варіантів англійської та

мови маорі, корінних мешканців острова. В результаті вийшла дуже незвичайна та цікава мова з вимовою, яка одночасно нагадує австралійську та південноафриканську. Сьогодні англійською говорять більшість жителів острова.

Поширена думка, що новозеландський діалект не відрізняється від австралійського, але це не так. Ці варіанти англійської справді схожі, але вони мають багато відмінностей. На початку ХХ ст. і до Другої світової війни австралійська та новозеландська англійська звучали схоже, а в 50-х рр. стали розходитися.

Для новозеландського діалекту характерне чітке звучання – на відміну від американців, новозеландці не ковтають склади, тому їх легко розуміти. Але інтонація у них нестандартна – наприкінці речень тон підвищується, тому часто здається, що людина щось запитує, а не стверджує.

Чим вище соціальний рівень у людини, тим ближча його мова до Received Pronunciation – стандартної англійської вимови. Найбільш помітним є акцент у маорі. Вони вимовляють lady як laidī, а звук t у середині слів задзвонюють і перетворюють на d: water – wader. Here у них римується з there, really і rarely або bear і beer вимовляються однаково, замість короткого звуку [i] вони вимовляють [e], і навпаки, тому часто буває плутанина: наприклад, sit звучить як set, a rid як red.

Новозеландці використовують багато діалектних слів та виразів, тому їх складно розуміти: слова звучать чітко та ясно, а що означають – незрозуміло. Англомовні туристи навіть користуються спеціальним розмовником у подорожах Новою Зеландією – Kiwi English Dictionary.

Найвідоміші маорійські запозичення це *iwi* – народ, *kai* – їжа, *totara* – червоне дерево, *kumara* – солодка картопля, *pakeha* – іноземець. І, звичайно, *kiwi* – так називають не лише місцевого птаха та символ Нової Зеландії, а й самих новозеландців.

Деякі діалектизми не пов'язані з маорійською мовою, а розвинулися на основі англійської, наприклад:

Chilly bin – cool box (термос);

Shonky – not good (недобре);

Lollies – sweets (солодощі);

Yeah-nah – no, thank you (ні, дякую);

Stoked – very pleased (дуже задоволений).

Найулюбленіша і найвідоміша новозеландська фраза англійською – *sweet as*, що означає great, cool. Цю фразу можна назвати візитною карткою країни, вона зустрічається на сувенірах, футболках, туристичних путівниках. Іноді новозеландці будують схожі фрази з іншими прикметниками, підкреслюючи ознаку:

Your girlfriend is cute as. – Твоя дівчина дуже симпатична.

This book is sweet as. – Класна книга.

4.3 Релігія Нової Зеландії

Нова Зеландія – країна, яка була колонізована європейськими народами. Відповідно, разом із іммігрантами сюди потрапили численні релігії, які швидко заповнили всі землі. Але все ж таки корінне населення, племена маорі, залишилися вірними своїм звичаям. Це тубільне населення острова нині дотримується первісних релігій своїх предків, таких як тотемізм (найпоширеніший), анімізм, фетишизм та магія. Для маорі надзвичайно важливе значення мають вожді, яких вони шанують не лише за життя. Так, після смерті їх вважають святими, і землі, де їх ховають, теж вважаються святими. Про могили вождів пам'ятають багато років, передаючи з покоління в покоління інформацію про місце поховання.

На сьогодні найпоширенішою релігією Нової Зеландії вважається, звісно, християнство. Більше половини населення стверджують, що вони є християнами. У той же час близько 30 % жителів країни вважають себе атеїстами. Оскільки першими колонізаторами Нової Зеландії були англосакси, природно, першими релігіями тут стали католицизм і протестантизм. Цю західну віру на острів принесли місіонери. Першими проповідниками тут стали протестанти, які почали знайомити племена маорі з дивовижною для них вірою в єдиного Бога ще 1814 р. За кілька років у нову країну підтягнулися і католицькі проповідники. Отже, вже з 1827 р на землях Нової Зеландії існує Католицька Апостольська префектура островів Південного Моря. Незабаром за католиками освоювати нову паству вирушили віруючі пресвітеріанського обряду, переважно з Шотландії, а також англіканці.

Вважається, що зараз найчисленнішою конфесією є англіканство, найбільше поширене на Північному острові, особливо в Кентербері, Таранакі та Вест-Кості. У той же час у Данідіні, та і по всьому Південному острову, великою популярністю користується пресвітеріанська релігія. На острові проживають численні громади віруючих буддизму, індуїзму, іудаїзму, ісламу і навіть православ'я.

Частина маорі сповідує власні культу, які беруть коріння в християнстві. Самим популярним з таких культів є Рінгату. Він був заснований в 1867 р. вождем маорі Те Куті (1830–1893), коли він був ув'язнений на островах Чатем. Його глибоке вивчення Біблії породило нову релігію маорі, яка включала традиційні табу та зцілення вірою. Рух поширився після втечі Те Куті на материк у 1868 р. та його помилуванні в 1883 р. [10].

Богослужіння відбуваються в будинках племінних зборів по суботах і 12-го числа кожного місяця, коли відзначається бенкет причастя без хліба і вина. Літургія включає тематичні поєднання біблійних віршів, пісень, співів і молитов, а закінчується тим, що члени Церкви підіймають праву руку в знак пошани (звідси Рінгату, або «Піднята рука»). Те Куті відзначається як пророк і мученик, а Рінгату ототожнюють із стражденним Ізраїлем.

4.4 Освіта в Новій Зеландії

Освіта в Новій Зеландії безкоштовна у віці від 5 до 19 років; вона є обов'язковою у віці від 6 до 16 років. На практиці майже всі діти вступають до початкової школи з п'яти років, хоча багато з них вже розпочали навчання в дошкільних закладах, які субсидуються державою. Освітою керує Міністерство освіти. Опікунські ради контролюють усі початкові та середні державні школи. Є також понад 100 приватних початкових і середніх шкіл, більшістю з яких керує римо-католицька церква чи інша релігійна група. Вони можуть претендувати на отримання державних субсидій і мають відповідати певним стандартам навчання та проживання. В державних початкових школах навчаються хлопчики і дівчата разом, але існує все ще багато одностатевих середніх шкіл.

Сектор вищої освіти складають університети, політехнічні та приватні навчальні заклади. Існує вісім університетів, у тому числі Університет Отаго у Данідіні (1869), Кентерберійський університет (1873), Оклендський університет (1883) та Університет Вікторії у Веллінгтоні (1899). Існує також близько двох десятків політехнічних інститутів, серед них Орегон Polytechnic, який надає освіту за допомогою дистанційного навчання по всій Новій Зеландії та в інших країнах.

Студенти сплачують часткову плату за навчання, але можуть взяти кредит на навчання у уряду, який також субсидує витрати на навчання шляхом прямих грантів політехнікам та університетам. Держава обмежує вартість навчання, яку навчальні заклади можуть стягувати зі студентів. Вступ до вишів традиційно був відкритим, на основі балів в шкільному атестаті зрілості або, у випадку старших студентів, віку. Однак зростання вартості вищої освіти разом з обмеженнями сум плати за навчання та державними обмеженнями щодо кількості студентів, які воно буде фінансувати, призвело до більш жорстких вимог до вступу, особливо для отримання диплома [7].

З перших років колонії приділяли особливу увагу освіті, і практично все населення письменне. У заочних школах навчаються учні початкових та середніх класів, які живуть у віддалених місцях, а різноманітні центри безперервної освіти та освіти дорослих надають можливості для освіти протягом усього життя.

4.5 Література Нової Зеландії

Художня література про Нову Зеландію з'явилася наприкінці XVIII ст., а перші власне новозеландські романи були опубліковані в 1860-х рр. В 1872 р. Семюел Батлер створив утопічний роман «Идукін, або за межею», який в сатиричній формі зображував вікторіанське суспільство і отримав значну популярність.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. в новозеландській літературі панував романтизм. Майже всі жіночі романи цього часу ґрунтувалися на романтичному сюжеті, часто переплетеному з сімейною сагою, що давало змогу казати про «колоніальний» або

«місцевий колорит». Автори також писали про маорі, про життя піонерів, землеробство та життя в буші [11, с. 50–52].

Однією з найбільш плідних письменниць була Луїза Бейкер, яка написала 16 романів під псевдонімом «Чужий». Її перший роман «Дочка короля» був опублікований в 1894 р. Як і її сучасниці Еллен Елліс та Едіт Сірл Гроссманн, Бейкер була частиною руху «нової жінки» в літературі і вважала, що підвищення статусу жінки в шлюбі покращить їхнє життя. Книга Еллен Елліс «Все можливо хотіти», опублікована в 1882 р., пропагувала права і поміркованість жінок. Романи Гроссманн прогресивні у своїх поглядах на виборче право жінок, соціальний статус жінок і рівні можливості. Її найвідоміший твір — «Серце буша» (1910). Героїні, Аделаїді Борлас, доводиться вибирати між двома залицяльниками, розчарованим англійцем і грубим новозеландцем, які уособлюють проблеми та чесноти колоніальної культури.

В літературі другої половини ХІХ ст. багато уваги приділялось маорі. Джон Уайт писав романи на основі усної традиції маорі. Найвідоміший з них — «Те Роу», написаний в 1874 р. Найпопулярнішою темою для пригодницьких романів про маорі були війни Нової Зеландії. У 1887 р. була опублікована книга австралійця Роберта Вітворта «Хайне ра», а потім «Вождь повстанців» Юма Нісбета (1896), «Нгаміхі» Роберта Х. Скотта (1895), та ряд інших [11, с. 119–120].

Ряд романів кінця ХІХ – початку ХХ ст. присвячені засвоєнню європейцями Нової Зеландії. Серед них виділяються романи Джорджа Шам'єра «Філософ Дік» (1891) і його продовження «Сирена південного моря» (1895). «Філософ Дік» розповідає про освіченого пастуха, який не на своєму місці на замиській вівчарській станції.

Вільям Сатчелл — найвідоміший з новозеландських романістів початку ХХ ст. Його кращі романи «Земля втрачених» (1902) та «Двері з зеленого каменю» (1914).

У 1889 р. колишній прем'єр Нової Зеландії Джуліус Фогель опублікував утопічний науково-фантастичний роман під назвою «Anno domini 2000». Ряд аспектів книги згодом були реалізовані в реальному житті. Дія його відбувалася на зорі ХХІ ст. Жінки домінували в урядах, і бідність залишилася в минулому. Роман

містив розповідь про авіаперельоти, електричні пристрої та систему соціального забезпечення.

Протягом 1920-30-х рр. отримали популярність декілька новозеландських письменниць.

Найвідомішою серед них є Кетрін Менсфілд. Разом з Вірджинією Вулф та іншими членами лондонської групи Bloomsbury вона була одним із засновників літературного модернізму під час Першої світової війни та після неї. Більша частина письменницької кар'єри Менсфілд пройшла в Англії, куди вона переїхала жити в 1908 р. у віці 19 років. У 1912 р. вона публікувала «колоніальні» історії в авангардному журналі «Ритм», зокрема «Жінка в магазині» і «Як Перл Баттон був викрадений». Відомі оповідання Менсфілд, дії яких розгортаються у Веллінгтоні – «Прелюдія», «Вечірка в саду», «У бухті» та «Ляльковий будинок». Менсфілд почала писати ці історії після смерті свого брата Леслі в 1915 р. під час Першої світової війни. За своє життя Менсфілд опублікувала три збірки оповідань «У німецькому пансіоні» (1911), «Блаженство та інші оповідання» (1920) і «Вечірка в саду та інші оповідання» (1922). Місце Менсфілд в історії літератури пояснюється її технічними інноваціями та витонченістю як письменниці, використанням непрямого оповідача та її «безсюжетних» оповідань.

Ще однією провідною письменницею 1920-30-х рр. є Джейн Мандер. Її найвідоміший роман – «Історія річки Нової Зеландії» (1920). Роман описує культурне зіткнення, яке виникає, коли грубий начальник лісопильного заводу одружується на культурній англійці, яка грає на фортепіано. Вважається, що він був частиною вихідного матеріалу для фільму Джейн Кемптон «Фортепіано» (1993) [11, с. 302–304].

Робін Гайд – це псевдонім Айріс Вілкінсон, яка вважала себе насамперед поетесою, але чий творчі, політичні та новаторські романи залишилися дуже цікавими для сучасних читачів і критиків через їхню феміністську політику та експерименталізм. Її найвідоміші романи «Паспорт до пекла» та «Шах своєму королю» були написані в 1936 р.

Плідна авторка популярної художньої літератури Ізабель Мод Пікок написала 50 романів для дітей і легких романів, дія яких відбувається в Окленді. Вона мала велику читацьку аудиторію в

Англиї, де були опубліковані її роботи, але не була добре відома в Новій Зеландії.

Журналістка Нелле Сканлан створила в 1932–1939 рр. тетралогію «Пенкарроу» – сімейну сагу, яка зробила її найпопулярнішою письменницею свого покоління.

Королевою популярних письменників була Найо Марш, яка жила в Новій Зеландії та Англії. Вона найбільш відома своїми 32 детективними романами за участю інспектора Родеріка Алейна, перший з яких був опублікований у 1934 р. Дія чотирьох з них відбувається в Новій Зеландії: «Вбивство в стилі вінтаж» (1937), «Купатися заборонено!» (1943), «Вбита у вовні» (1945) та «Фотофініш» (1980). З 2010 р. вручається премія Найо Марш за найкращий кримінальний, детективний роман або трилер, написаний громадянином або жителем Нової Зеландії.

Кращим майстром новозеландської новели вважається Френк Сарджесон. Короткі оповідання в його збірці «Розмова з моїм дядьком та інші оповідання» (1936) були схвалені за їх реалізм і характерну новозеландську ідіому та настрій. Серед романів Сарджесона виділяється діалогія «Коли дує вітер» та «Я бачив уві сні». Народна мова Сарджесона була значною мірою наслідувана пізнішими письменниками.

Новела стала домінуючою формою художньої літератури в Новій Зеландії після Другої світової війни. Особливо в цей період виділяється Моріс Дагган зі своїми збірками «Земля Еммануїла» та «Літо в Гравійній ямі».

Важливою проблемою новозеландської літератури середини ХХ ст. є самотність людини в суспільстві. Поштовх до розкриття цієї проблеми дав Джон Малган з романом «Самотня людина» (1939). Баррі Крамп закріпив популярну версію чоловіка наодинці, який тікає від соціальних обов'язків у більш ніж 20 комічних романах, які розпочалися з роману «Добрый енергійний чоловік» (1960).

В період після другої світової війни в новозеландській літературі з'явилися нові помітні автори.

Девід Баллантайн був одним із повоєнних письменників, які за життя не досягли визнання, якого заслужили. Його роман «Каннінгеми» (1948) отримав нагороди та отримав хороші рецензії

на міжнародному рівні. Роман «Сіднейський міст догори ногами» (1968) став класикою місцевої літератури.

Перша книга письменниці-романтики Ессі Саммерс «Нова Зеландія» була опублікована англійським видавництвом в 1957 р. Вона стала найпліднішим автором – написала ще 51 книгу та продала 17 мільйонів примірників на 17 мовах. Її остання книга «Дизайн для життя» була опублікована в 1997 р., за рік до її смерті.

«Вугільна квартира» Білла Пірсона (1963) створювалася близько 20 років і після публікації була визнана найвизначнішим романом свого часу. Незважаючи на це, це був єдиний художній твір Пірсона.

Перша книга Моріса Шедболта «Новозеландці» (1959) розпочала його довгу кар'єру романіста, яка завершилася його важливою трилогією про новозеландські війни: «Сезон єврея» (1986), «Воїни понеділка» (1990) і «Дім розбрату» (1993). У його художніх творах домінують історичні теми.

М. К. Джозеф найбільш відомий своїми науково-фантастичними творами «Діра в нулі» (1967) і «Час Ахамота» (1977) і військовим романом «Солдатська казка» (1976). Він незвичайний серед повоєнних новозеландських письменників своєю різноманітністю жанрів.

Моріс Джі — головна фігура художньої літератури кінця ХХ ст., автор 33 романів і збірок. Його ранній роман «Великий сезон» (1962) детально розглядає клубне регбі. Пізніші романи «У лігві мого батька» (1972) та «Ігри на вибір» (1976) встановлюють терен його художньої літератури — маленькі міста, складні підводні течії та соціальна критика.

Довга серія романів Джі — це витончена варіація цих глибоких тем. Його знаменита трилогія «Пламя» (1978), «Мег» (1981) і «Єдиний, хто вижив» (1983) заснована на історії його власної родини і охоплює три покоління. Романи відображають майже століття соціальних і духовних змін зі складними персонажами та переплетеними часовими послідовностями.

Джанет Фрейм — найпопулярніша новозеландська письменниця другої половини ХХ ст. Вона народилася в Данідіні, дитинство провела в Оамару, місці дії її першого роману «Сови плачуть» (1957). Фрейм виїхала до Англії в 1956 р., де провела сім років. За цей час вона видала дві збірки оповідань та три романи —

«Обличчя у воді» (1961), «Край абетки» (1962) і «Запашні сади для сліпих» (1963). Фрейм повернулася до Нової Зеландії в 1963 р. і написала романи «Птахи дощу» (1968), «Жити в Маніотото» (1979), «Карпати» (1989) [10].

Одними з переважних настроїв жіночої художньої літератури кінця ХХ ст. були іронія та сатира, які критично і часто комічно дивляться на норми, встановлені новозеландськими чоловіками. Яскравим прикладом є збірка оповідань Барбари Андерсон «Я думаю, нам слід піти в джунгли» (1989). Її найвідоміша книга — відзначений нагородами роман «Портрет дружини художника» (1992) — історія жінки, яка прагне реалізувати свій художній талант і впоратися з вимогами сімейного життя.

Перший роман Крістіана Стеда «Сон Сміта» (1971) став культовою класикою. Антиутопічна історія сучасної Нової Зеландії, вона поширила тему самотності людини на політику та була екранізована у фільмі «Сплячі собаки». Дуже продуктивний автор, Сед став одним із найвидатніших письменників Нової Зеландії. Його численні романи охоплюють широкий спектр тем: «Мене звати Юда» (2006) переосмислює біблійну історію, дія «Сестри Голлівуду» (1989) розгортається в 1930-х рр. в США, «Ризик» (2012) — трилер, а «Необхідний ангел» (2018) розповідає про життя вчених. Сед отримав низку нагород за свою художню творчість, у тому числі в 2010 р. виграв англійський конкурс коротких оповідань Sunday Times.

Збірка оповідань Вінсента О'Саллівана «Хлопчик, міст, річка» (1978) була опублікована після того, як він став добре визнаним поетом, а потім автор створив ще чотири збірки оповідань протягом наступного десятиліття. Його перший роман «Чудо» (1976) був сатиричним, пізніше він видав романи «Нехай стоїть річка» (1993), «Віруючі до світлого берега» (1998) і «Все це випадково» (2018).

Першим романом Ллойда Джонса був «Молочна ферма Гілмора» (1985), дія якого розгортається в звичайнісінькому передмісті Нової Зеландії, але відрізняється елементами фентезі, темного гумору та сатири. Його відзначена нагородами «Книга слави» (2000) збільшила його авторитет у Новій Зеландії, а його роман «Містер Піп» 2006 р. увійшов у шорт-лист престижної Букерівської премії.

Видатною фігурою новозеландської літератури була Елізабет Нокс, чий роман «Удача виноградаря» (1998) був опублікований у Великобританії та США, отримав численні нагороди та був екранізований. Художня література Нокс демонструє велику різноманітність: від автобіографічних повістей до роману про вампірів «Денне світло» (2003) і надзвичайно успішної підліткової фантастики «Мисливець на сновидіння» (2006).

Ще одна успішна на міжнародному рівні письменниця – Емілі Перкінс, чия перша книга «Не її справжнє ім'я та інші історії» (1996) отримала кілька нагород, включаючи премію Faber. Художня література Перкінс отримала широку оцінку у Великобританії, де публікуються її пізніші романи, наприклад «Роман про мою дружину» (2008).

Перший роман Елеонор Кеттон «Репетиція» був опублікований у 2008 р. і був перекладений багатьма мовами. Її другий роман, «Корифеї» (2013), отримав Букерівську премію 2013 р.

Демієн Вілкінс і Найджел Кокс показали продуктивність і технічну витонченість, які характеризують новозеландську фантастику ХХІ ст.

Хеміш Клейтон пішов за цими новаторськими письменниками у своєму першому романі «Вульф» (2011), у якому староанглійська поема «Беовульф» змішується з історичною розповіддю про Те Раупараха.

Самим відомим письменником-маорі є Віті Іхімера, який опублікував 16 романів і численні збірки оповідань, а також відредагував значні антології письменства маорі. У 1972 р. він опублікував «Поунаму, поунаму» – першу книгу оповідань письменника маорі. Далі Іхімера випустили два романи: «Тангі» (1973) і «Ванау» (1974). У 1980-х рр. його художня література стала відверто політичною та більш різноманітною. Роман «Матріарх» (1986) охоплює п'ять поколінь історії маорі під час колонізації; «Наїзник на киті» (1987) про спорідненість молодої дівчини з її предками, здобув міжнародне визнання і був екранізований; «Булібаша» (1994) — це вестерн про маорі, який руйнує західні стереотипи [10].

Перший роман Алана Даффа «Колись були воїни» (1990) описує бідне й насильницьке життя членів банди маорі та їхніх

сімей. Цей твір – звинувачення в насильстві та умовах, у яких воно процвітає. За цим романом зняли широко відомий фільм.

Останніми роками популярність новозеландської літератури в світі зростає і вона стає все більш різноманітною.

4.6 Мистецтво Нової Зеландії

4.6.1 Живопис

Перші європейці, які почали малювати в Новій Зеландії, прийшли з ранніми дослідниками Абелем Тасманом і Джеймсом Куком. Вільям Ходжес під час другої подорожі Кука створив картини «Водоспад у Сутінковій бухті» та «Вид на мис Стівенс з водостоками», в яких відтворив велич природи Нової Зеландії. У першій половині 1800-х рр. митці, у тому числі Август Ерл і Джордж Френч Ангас, відвідали Нову Зеландію, щоб візуально зафіксувати країну та її жителів маорі.

Однією з цілей картин цього часу було залучення поселенців до Нової Зеландії. Щоб сприяти імміграції в поселення Новозеландської компанії, книга Едварда Джернінгема Вейкфілда «Пригоди в Новій Зеландії» була проілюстрована гравюрами, які представили поселення в привабливому світлі, з рівнинною землею та процвітаючою діяльністю. Чарльз Хіфі, кресляр Новозеландської компанії, також зобразив Нову Зеландію в позитивному світлі – у своїй знаменитій акварелі під назвою «Гора Егмонт з півдня».

У XIX і на початку XX ст. в новозеландському живописі переважав консервативний англійський стиль. Основним жанром був пейзаж. Найдавнішими художниками були переважно «аматори»: шкільні вчителі, домогосподарки, міністри, політики та землеміри. У перших новозеландських пейзажистів були новозеландські сюжети, але вони дивилися на пейзаж очима європейців.

Серед художників цієї доби варто відзначити Джона Галлі з Нельсона, чий сцени засніжених Південних Альп перегукувались з горами та долинами Шотландії, і Чарльза Бломфілда, жителя Окленду, чий грандіозні полотна Рожевих і Білих терас на озері Таравера мали підкреслити велич природи.

Наприкінці XIX ст. прибуття кількох впливових професійних художників з Європи оживило місцеву мистецьку сцену. У 1890-х рр. у Новій Зеландії оселилися троє професійних художників, які мали успіх у європейських мистецьких колах – Петрус ван дер Велден, Джироламо Нерлі та Джеймс Нейрн. Ніхто з них не залишився в Новій Зеландії надовго, але їхній вплив був значним. Ван дер Вельден був членом школи художників-реалістів у Гаазі, у Крайстчерчі він був добре відомий завдяки серії олійних картин ущелини Отіра під час повені.

Уродженець Італії Джироламо Нерлі також недовго провів у Новій Зеландії – лише п'ять років із 1893 р. Його важливість для мистецтва Нової Зеландії полягала в тому, що він відкрив власну приватну художню академію, був авторитетним викладачем, який мав значний вплив на місцевих художників, включаючи Грейс Джоел і Френсіс Ходжкінс. Джеймс Нейрн заснував Веллінгтонський мистецький клуб. Серед його картин найбільш відомий пейзаж «Річка Хатт». Пейзажі Нерлі та Нейрна за стилем були близькі до імпресіонізму [10].

Протягом першої чверті XX ст. деякі молоді художники, натхненні європейськими професійними вчителями 1890-х рр., розчаровані провінціалізмом новозеландського суспільства, за рахунок коштів своїх сімей переїхали в більш творче середовище живопису в Європі.

Найвідомішою емігранткою була Френсіс Ходжкінс, учениця Джироламо Нерлі. Її ранні роботи, виконані аквареллю, – це переважно портрети, в першу чергу маорі. Сідні Томпсон, учень Петруса ван дер Вельдена, який вирушив до Європи в 1900 р., став послідовником французького імпресіонізму.

Інші художники повернулися додому. Так, Маргарет Стоддарт, була провідною фігурою в мистецтві Крайстчерча в міжвоєнні роки і зберегла динамізм у своїх пейзажних акварелях. Відома її картина «Стара садиба, Діамантова гавань».

У свою чергу, до Нової Зеландії продовжували прибувати художники з Європи, які справили значний вплив на розвиток живопису країни. Серед цих митців варто виділити Роберта Філда та Крістофера Перкінса. Зокрема, Перкінс наполегливо виступав за місцеву тематику та стиль. Його «Таранакі» став другою дуже відомою картиною цієї гори після «Гора Егмонт» Хіфі.

Протягом 1930-х і 1940-х рр. новозеландський живопис виробив більш своєрідну ідентичність, виражену в основному через регіональний стиль. Після Другої світової війни розуміння та знання сучасного міжнародного мистецтва посилилися. З'явилася більша свобода подорожей, мистецькі журнали та книги стали легкодоступними, відтворення кольорів покращилося, а гастрольні виставки відкрили новозеландських художників до більш авангардного мистецтва.

Серед художників цієї епохи виділяються майстер Рита Ангус, пейзажист Тосс Вулластон та Колін Маккехон, який створив ряд картин на біблійну тематику. На творчість всіх цих митців значний вплив мали такі течії, як постімпресіонізм та кубізм.

На Північному острові в післявоєнні роки кілька художників, особливо Ерік Лі-Джонсон і Мервін Тейлор, зображували характерні сільські сцени Нової Зеландії.

З середини 1950-х р. новозеландські художники почали приділяти більшу увагу модерністському абстрактному мистецтву. Серед представників цієї течії виділяються Гордон Волтерс та Мілан Мркусіч.

Післявоєнні десятиліття також стали початком ренесансу націоналізму та культури маорі. Молодші художники маорі почали створювати роботи, які можна розглядати як синтез маорі та європейських форм і практик мистецтва. Безумовно, найбільш значущим з них був Ральф Хотер, який написав багато сильних робіт з політичним підтекстом.

Громадське визнання модерністського мистецтва і збільшення числа покровителів мистецтва в останній третині 20 ст. сприяли появі інших стилів живопису.

Експресіонізм – це живопис, який досліджував і прагнув викликати внутрішні бажання та почуття. Зазвичай це означало сміливі сюрреалістичні кольори та сильні форми. Серед художників-експресіоністів виділяються Філіп Клермонт та Пет Хенлі.

Постмодернізм виник у новозеландському живописі частково як реакція проти вузької місцевої ландшафтної традиції та проти холодного формалізму абстракції. Мистецтво постмодерну часто включало фігуративні елементи і порушувало

межі високого та популярного мистецтва. Дік Фрізелл, наприклад, спирався на зображення комерційного брендингу, які вставляв у офіційні композиції. У своєму знаменитому образі «Mickey to tiki tu meke» він ризикнув перетворити голлівудський символ – Міккі Мауса – на символ маорі.

У ХХІ ст. стало важко відокремити живопис від інших видів художньої творчості. Практично всі, хто малював, також знімали або фотографували. У своїх дотепних портретах Ронні Ван Хаут використовував скульптуру, відео, живопис, фотографію, вишивку та звукозапис. У цьому сенсі живопис більше не був головним засобом, яким був колись.

Ті, хто продовжував створювати роботи для підвішування на стінах, успадкували та працювали в широкому діапазоні різних стилів – абстракції, експресіонізму та фігуративного живопису, включаючи портрети, все ще мали своїх послідовників. Серед сучасних пейзажистів виділяється Карл Моган з гіперреальними зображеннями садів [10].

В цілому, новозеландські митці демонструють різноманіття стилів і жанрів в своїй творчості.

4.6.2 Архітектура

В ХІХ – на початку ХХ ст. архітектура Нової Зеландії спиралась на традицію архітектури Британії. Був створений ряд визначних будівель у вікторіанському та едвардіанському стилі, більшість з яких зберіглась до нашого часу. Провідну роль в будівництві того часу відігравали церковні споруди. Так, в 1864 р. розпочалось будівництво собору в Крайстчерчі, яке було завершене в 1904 р. Саме цей собор став центром новозбудованого міста. Однак після завершення собор зазнав значних пошкоджень від землетрусів. Найбільш значним був землетрус у лютому 2011 р., який зруйнував більшу частину собору. У 2017 р. було оголошено про відновлювальні роботи. Планується, що відновлення триватиме до 10 років. Був побудований тимчасовий собор Крайст-Черч, спроектований японським архітектором Сігеру Баном і відкритий у 2013 р. Він збудований з картонних трубок, і розрахований на те, щоб витримувати удари стихії.

Барвисті трикутні скляні вікна спереду натхненні традиційними вітражами в церквах.

Ще однією пам'яткою цієї епохи є Перша церква Отаго в Данідіні. Церква була побудована в оздобленому готичному архітектурному стилі, з зі шпилем, що піднімається на величезні 185 футів (56,4 метра). Ця церква досі є найвищою будівлею міста. Вітражі церкви присвячені солдатам, загиблим у боях.

Єдиний замок у Новій Зеландії – Ларнах – був побудований в 1871 р. Вільямом Ларнахом, який використовував лише першокласні матеріали та найняв висококваліфікованих європейських майстрів для будівництва палацу своєї мрії. Після самогубства Ларнаха в 1898 р. замок був проданий і деякий час використовувався для різних цілей: притулку, шпиталю для солдатів тощо. У 1967 р. замок був відновлений у його первісному стані.

Ще одна архітектурна пам'ятка Данідіна – залізничний вокзал у стилі фламандського ренесансу. Побудований у 1906 р. з чорного і білого каменів, добутих в Отаго, залізничний вокзал часто порівнюють з пряничним будиночком. Вражає не тільки зовнішній вигляд: підлога всередині прикрашена 750 000 порцелянових плиток. Основна функція будівлі в наші дні – це не стільки залізничний вокзал, скільки художня галерея та ресторан.

На початку ХХ ст. був збудований Antrim House у Веллінгтоні, який поєднує вікторіанську та едвардіанську архітектури. Цей будинок успішного бізнесмена Роберта Ханни був побудований з найсучаснішими зручностями, такими як газопостачання, електричне освітлення та ванна кімната з водопроводом. Інтер'єр Antrim House з вітражами та витончено оформленими стелями є чудовим.

Середина ХХ ст. характерна розповсюдженням такого архітектурного стилю як ар-деко. Найбільш яскраво він представлений в містечку Нейпір, яке було сильно зруйноване землетрусом 1931 р. Нові будівлі відновленого Нейпіра були створені саме в цьому стилі.

Друга половина ХХ ст. приводить до просування модерністських тенденцій в архітектурі Нової Зеландії. Яскравим прикладом є храм у Гамільтоні, будівництво якого почалося в 1955 р. Витончений сучасний зовнішній вигляд будівлі,

збудованої зі сталі, пофарбованої в білий колір, надає єдиний шпиль, що піднімається до небес.

Одним з найцікавіших сучасних об'єктів Нової Зеландії є будівля парламенту Нової Зеландії в Веллінгтоні. Круглі ґратчасті конструкції нагадують вулик. Під цією назвою будівля відома кожному новозеландцю. Будівництво будівлі за проектом британського архітектора Бейзіла Спенса розпочалося в 1969 р. і тривало до початку 1980-х рр. Інтер'єр «Вулика» такий же цікавий, як і його зовнішній вигляд. У фойє відвідувачів зустрічають мармурові підлоги та напівпрозора скляна стеля. Місцеве мистецтво прикрашає будівлю, підвищуючи її історичну цінність.

В 1997 р. в Окленді була збудована телевежа Sky Tower, яка має висоту 328 м і є найвищою будівлею Південної півкулі. Завдяки своєму унікальному дизайну вона стала однією з найцікавіших пам'яток архітектури Нової Зеландії [10].

4.6.3 Музика

Першим міжнародно відомим новозеландським артистом була новозеландська сопрано Френсіс Альда, що народилася в Крайстчерчі. В 1906–1908 рр. вона виступала в лондонському Ковент-Гардені та в міланській Ла-Скала. Популярністю користувався її дует з Енріко Карузо.

В 1927 р. успіх популярного дуету Діна Варетіні та Ани Хато викликав міжнародний інтерес до новозеландської музики. В 1930-х рр. була зроблена серія записів хору маорі з Роторуа.

В 1948 р. у Веллінгтоні була збудована перша в Новій Зеландії студія звукозапису. Там була записана перша платівка, повністю виготовлена в Новій Зеландії – «Blue Smoke» у виконанні групи «Ruru Karaitiana Quartet».

Ще однією успішною групою були «Tumbleweeds» з Данідіна, які мали ряд синглів номер один у 40-х і 50-х рр. Їх найвідоміша пісня – «Maple on the Hill». В 1955 р. Пет Макмінн записав «Oro the Crazy Dolphin», ще один новозеландський хіт.

Рок-н-рол прийшов до Нової Зеландії в середині 1950-х через маорі Джонні Купера. Відомий співак і ведучий шоу талантів, він в 1956 р. написав пісню «Pie Cart Rock and Roll», яка дала поштовх популярності цього напрямку в Новій Зеландії [10].

Джонні Девлін, відомий як новозеландський Елвіс Преслі, став популярним як виконавець хіта «Lawdy, Miss Clawdy», який досі залишається одним із найбільш продаваних синглів Нової Зеландії.

На початку 1960-х рр. відродилась популярність пісень в стилі кантрі. У 1960 р. були записані перші пісні Пітера Кейпа, оригінального виконавця та автора народної музики, який здобув національну популярність завдяки своїм пісням, що стали класикою «Down the Hall on a Saturday Night» і «Taumaranui».

Після того, як в 1964 р. по Новій Зеландії гастролювали «Бітлз», у них з'явилося чимало послідовників, найвідомішим з яких стали Рей Коламбус та його група «Invaders». Вони досягли успіху в австралійських та новозеландських чартах із піснею «She's a Mod».

Макс Мерріт, лідер групи «The Meteors», відомий як виконавець музики в стилі соул. Його найвідоміші хіти – «Slippin' Away», який посів друге місце в чартах синглів 1976 р. та «Heu, Western Union Man».

Діна Лі почала свою кар'єру в Крайстчерчі. Вона записала пісню «Don't you know, Yockomo», яка стала номером один в Австралії. Тоді вперше новозеландський виконавець очолив закордонний чарт. Пізніше Джон Роулз записав альбом «If I only had time», який посів третє місце в британських хіт-парадах.

Вейн Мейсон з групою «The Fourmyula», написав пісню «Nature», яку пізніше назвали піснею номер один у Новій Зеландії всіх часів, Пізніше цю пісню переспівала інша новозеландська група «Mutton Birds».

Наприкінці 1970-х – на початку 1980-х найпопулярнішою групою Нової Зеландії були «Split Enz» з фронтменом Філом Джаддом. Їх найвідоміший альбом «True Colours» був лідером хіт-парадів Австралії та Нової Зеландії.

Ніл Фінн створив групу «Crowded House» і мав міжнародний успіх з такими хітами, як «Don't Dream it's Over» і «Take the Weather With You». Один з найвідоміших авторів пісень Нової Зеландії, він також записав сольні альбоми та музику саундтреків до фільмів.

Провідною групою 1980-х рр. була «Herbs», творчість якої мала і політичний контекст. У 1981 р. група випустила свій

перший альбом «Whats' Be Happen», на обкладинці якого зображені протестувальники, оточені поліцією. Їхній наступний сингл «French Letter» був протестом проти випробувань ядерної зброї Францією на атолі Муруроа. У середині 1980-х «Herbs» гастролювали по Новій Зеландії разом із найкращими групами маорі того часу «Aotearoa» і «Ardijah». Це сприяло популярності музики маорі і в 1984 р. пісня «Poi E» групи «Patea Māori Club» досягла першого місця в чартах [10].

Наприкінці 1980-х і в 1990-х рр. новозеландські артисти урізноманітнювали жанри – реп, електроніка, важкий рок і джаз.

З 2000 р. музика Нової Зеландії набирає сили. «Salmonella Dub», Anika Moa, Zed, «The Feelers», Bic Runga, Boh Runga, Hayley Westenra — одні з популярних сучасних новозеландських виконавців.

Scribe — найвідоміший хіп-хоп виконавець Крайстчерча, а його дебютний альбом «The Crusader» був надзвичайно популярним. Його сингл «Stand» залишався 12 тижнів на першому місці в чартах і є рекордсменом новозеландського виконавця з перебування на першому місці. Ще одним популярним треком був «Not Many».

Співачка і гітаристка Кімбра Джонсон у 2011 р. записала разом з австралійським співаком Готьє сингл «Somebody That I Used to Know», який зайняв перший рядок австралійського хіт-параду. У лютому 2012 р. дует Кімбри з Готьє посів перше місце в британському хіт-параді синглів.

У 2013 р. підліток з Окленду Лорд (Елла Сліч-О'Коннор) разом із Royals стала наймолодшою сольною виконавицею, яка коли-небудь посідала перше місце в чарті синглів США. Пісня з її альбому «Pure Heroine» стала найкращим поп-виконанням і піснею року на церемонії вручення премії Греммі 2014 р.

4.6.4 Кінематограф

Перший комерційний показ фільму в Новій Зеландії відбувся 7 листопада 1896 року, коли Дж. Ф. Макмахон показав рухомі картини в «Кінематографі Едісона» на Хай-стріт у Крайстчерчі. Це було менше ніж через рік після першого в світі кінопоказу братів Люм'єр у Парижі. Програма включала стрічки «Дорожній рух на

Бродвей», «Уїлрайт за роботою» та «Силач Сендоу». В Новій Зеландії перші фільми були зняті А. Х. Уайтхаусом у 1898 р. Того року він зняв на кіноплівку коня Улана, який виграв Кубок Окленду, а також відкриття Оклендської виставки [8].

Вважається, що Уолтер Браун зняв перші художні фільми в Новій Зеландії. У 1901 р. він зняв інсценований боксерський поєдинок, а в 1902 р. зняв «Послання з Марса».

Перші студії з виробництва фільмів були започатковані в 1910-х рр. Спочатку в Новій Зеландії працювали іноземні митці. Короткі драматичні розповіді були створені Гастоном Мельєсом, французьким режисером, який привіз американську знімальну групу до Нової Зеландії в 1912 р. В результаті в Роторуа були зняті три короткі романтичні історії (дві засновані на легендах маорі).

«Хінемоа» (1914), який вважається першим повнометражним фільмом Нової Зеландії, був знятий Джорджем Тарром за вісім днів у Роторуа. Жоден з цих ранніх фільмів не зберігся. Однак вони проклали шлях для інших зарубіжних режисерів, зацікавлених у використанні новизни новозеландських місць і культури корінного населення.

У 1920-х рр. було знято кілька повнометражних фільмів і з'явилися перші місцеві режисери. Одним з новозеландців, які створювали ранні фільми, був Тед Кубре, який вперше працював оператором у 1921 р. В 1927 р. він зняв власний фільм «Спадщина Карабіна», історію про успішного скакового коня, яку рекламували як першу спортивну картину Нової Зеландії. Його численні інноваційні технічні винаходи включали штатив, що стабілізує камеру, і систему звуку на плівці.

Джек Уелш вдосконалив систему запису звуку на плівці. Він використав це у першому новозеландському звуковому фільмі «Там на фермі» (1935).

Найзначнішим раннім режисером був Рудалл Хейворд, якого іноді називають «батьком новозеландського кіно». За свою 50-річну кар'єру Хейворд зняв велику кількість короткометражних комедій. У 1936 р. він зняв свій перший звуковий фільм «На дружній дорозі». Його «Любити маорі» (1972) був першим кольоровим фільмом, знятим новозеландцем.

Студія The Pacific Film Unit була заснована у Веллінгтоні в 1948 р. Роджером Мірамсом і Аланом Фальконером. У 1952 р. до

компанії приєднався Джон О'Ші, якого також називають «батьком новозеландського кіно». Незважаючи на те, що більшість його робіт була науковою, Pacific Films була єдиною компанією, яка створювала фільми в період з 1952 по 1966 р. Серед фільмів Джона О'Ші виділяється «Зламаний бар'єр» (1952), який відобразив стан расових відносин у Новій Зеландії 1950-х рр.

Відродження новозеландського кіно відбулось в 1970-х рр. У 1977 р. Роджер Дональдсон зняв політичний бойовик «Сплячі собаки», заснований на романі К. К. Стеда «Сон Сміта». Успіх фільму спонукав уряд створити Комісію з кіно Нової Зеландії, яка фінансує місцеві фільми [10].

У 1980-х рр. відбувся вибух кіновиробництва, і було знято понад 50 фільмів. Протягом 1980-х рр. з'явилося багато культових новозеландських фільмів, зокрема «Прощай, свинячий пиріг» та «Уту» Джеффа Мерфі, «Вігіл» Вінсента Уорда та «Палац розгрому» Роджера Дональдсона. Створено також багато перших фільмів в різних жанрах, зокрема перший фільм жахів, пародійна «Смерть» Девіда Бліта (1984), перший науково-фантастичний фільм Джеффа Мерфі «Тиха земля» (1985), перший анімаційний фільм Нової Зеландії «Подвиги Футрота: історія собаки» (1986). У 1980 р. «Сини повинні повернутися додому» (1979) Пола Мондера і другий повнометражний фільм Джеффа Мерфі «Прощавай, пиріг зі свининою» (1980) були показані на престижному Каннському кінофестивалі у Франції,

В 1990-х рр. найуспішнішим новозеландським режисером стала Джейн Кемпін. Її фільм «Ангел за моїм столом» (1990), адаптація автобіографії письменниці Джанет Фрейн, отримав кілька міжнародних нагород. Потім Джейн Кемпін зняла фільм «Фортепіано» (1993). Це був перший новозеландський фільм, який отримав Золоту пальмову гілку Каннського кінофестивалю. Він також отримав першу в Новій Зеландії премію «Оскар» за найкращий оригінальний сценарій та найкращу жіночу роль другого плану для 11-річної Анни Пакуін.

Фільм «Кінець золотої погоди» (1991) режисера Ієна Муна про новозеландське дитинство 1930-х рр. отримав кілька міжнародних нагород, а також став дуже популярним у місцевих глядачів.

Пітер Джексон проявив свій режисерський талант в 1995 р. Його фільм-містифікація «Забуте срібло» був присвячений біографії вигаданого новозеландського режисера на ім'я Колін Маккензі. Джексон розповів цю історію, використовуючи підроблені архівні кадри, і влаштував інтерв'ю з всесвітньо відомими особами, такими як продюсер Харві Вайнштейн і кінокритик Леонард Малтін.

Надзвичайно важливим явищем для новозеландського кіно став наступний твір Джексона – трилогія «Володар перстнів», до якої увійшли «Братство перстня» (2001), «Дві вежі» (2002) і «Повернення короля» (2003). І хоч фінансування трилогії велось з-за кордону, однак вона була знята в Новій Зеландії, і дала великий поштовх розвитку місцевої кіноіндустрії. Загалом трилогія отримала 17 премій «Оскар», а остання частина «Повернення короля» перемогла у всіх 11 категоріях, на які була номінована.

Ряд фільмів, створених на початку ХХІ ст., мали винятковий успіх. «Наїзник на китах» (2002), спільний німецько-новозеландський фільм режисера Нікі Каро, адаптований за романом Віті Іхімера, — це подорож молодій дівчині маорі, яка кидає виклик старим способам вести своє плем'я в майбутнє. Вона отримала низку національних і міжнародних нагород, а молода акторка Кейша Касл-Хьюз була номінована на премію Оскар за найкращу жіночу роль [10].

Режисер «Сплячих собак» Роджер Дональдсон, повернувшись з Голлівуду зняв фільм «Найшвидший індіанець у світі» (2005), який розповідає про ентузіаста мотоциклів з Інверкаргілла Берта Манро, який побив світовий рекорд швидкості. В головній ролі знявся британський актор Ентоні Хопкінс, і на сьогоднішній день ця стрічка є найбільш касовим фільмом Нової Зеландії.

Фільм «Хлопчик» (2010), знятий сценаристом і режисером Тайка Вайтіті, який також зіграв головну роль, отримав захоплені відгуки як вдома, так і за кордоном. Ця історія дорослішання отримала гран-прі на Берлінському кінофестивалі та швидко стала найуспішнішою комедією Нової Зеландії.

Трилогія «Хоббіт» (2012-2014) — пригодницький блокбастер Пітера Джексона, створений кіностудією «Warner Brothers», приквел до «Володаря кілець». Вона пов'язана з Новою Зеландією

через місце зйомок та частину акторів та знімальної групи. Фільми трилогії стали одними з найбільш касових за історію кінематографа, хоч і не мали такого визнання у критиків, як «Володар перстнів».

4.7 Культура маорі

Незважаючи на вплив часу, народ маорі зберіг свої традиції та культуру, яка сьогодні перетворилася та змогла інтегруватися у сучасне суспільство.

Хонгі – це традиція вітання народу маорі, як рукостискання чи поцілунки в щоки у західній культурі. Хонгі робиться одночасно двома людьми, вони повинні торкнутися один одного носами і лобами, і зазирнути на мить один одному в очі. У суспільстві маорі хонгі комбінують з рукостисканням. Ідея цього вітання сягає своїм корінням в розповіді маорі про те, як бог чоловік створив жінку вдихнувши в неї життя.

Як і у всіх культурах каї, чи їжа, має велике значення. Найпопулярнішою стравою в культурі маорі вважається хангі, яка прийшла з Полінезії. Ця страва зазвичай складається з м'яса або риби з овочами, які готується в ямі, виритій у землі та нагрітій камінням. Далі додається трохи води, і в результаті їжа, яку залишають доходити ще кілька годин, готується майже на пару. Як правило, хангі готують у свята або в особливих випадках, але сьогодні це роблять, дотримуючись всіх санітарних норм.

Основний центр сучасної культури маорі знаходиться на марае. Це території, що офіційно належать народу маорі. Марае – це святе місце, в якому побудований суспільний будинок для проведення племінних ритуалів, починаючи від сімейних свят до міжплемінних зустрічей. Тут використовують маорійську мову. Марае може бути створено і використано не тільки народом маорі, але й такими організаціями, як школи або церкви для проведення різноманітних церемоній, пов'язаних з маорі або вивчення мови та культури маорі.

Ритуали марае засновані на усних традиціях, оскільки саме цей спосіб спілкування був єдиним протягом усієї історії народу аж до приїзду європейців, які почали перекладати мову письмово.

Ритуали марае вплинули навіть на сучасний спорт Нової Зеландії. Так, національна команда All Blacks сьогодні перед кожним матчем гри у регбі виконує традиційний танець війни хака. Проте саме з цієї причини хака багатьом сьогодні відомий як танець агресії та військової стратегії, який виконується чоловіками.

Ще одна дуже цікава особливість народу маорі, а головне дуже помітна візуально для іноземців, це «та моко» або розпис обличчя. Цей розпис в оригіналі проводився спеціальним різцем, але сьогодні це роблять за допомогою татуювань на обличчі, розписуючи себе національними символами. Історично використання та моко в культурі маорі використовувалося для відображення життєвого шляху, як людина ставала дорослою. Також це було способом показати своє становище у суспільстві. Чим більше на обличчі та моко, тим вищий її соціальний рівень. І, звичайно, це вважалося традиційним способом, щоб залучити жінку. Жінки, як правило, мали та моко на підборідді та нижній губі, у той час як чоловіки мали та моко на обличчі та інших частинах тіла, таких як стегна та сідниці. Але в основному це було обличчя [10].

Що стосується візерунків, то розпис міг розповідати про історію племені, сім'ї та безліч інших життєвих історій. Малюнки зазвичай включають складні циркулюючі лінії, які майже завжди симетричні, особливо на обличчі.

Коли маорі вперше потрапили до Нової Зеландії, їм довелося зіткнутися з досить прохолодним кліматом. Наслідком став розвиток ткацтва з льону. Маорі не використовували ткацький верстат. В якості декоративних елементів використовували пташині пір'я та шкури собак.

Ще одним традиційним мистецтвом маорі є різьба по дереву, якою дозволялось займатись лише чоловікам. Хоч першоджерелом виробу завжди були людська фігура чи обличчя, нерідко зображення набирало абстрактних рис. Маорійські різьбярі перетворили ремесло в справжнє мистецтво, рівних якому не було в усій Океанії.

4.8 Спорт

Спорт традиційно відіграє важливу роль у житті новозеландців. Оскільки багато в чому вони досі зберігають традиції переселенців з Британських островів, національним спортом Нової Зеландії по праву можна вважати регбі. Національна збірна з регбі, яка має прізвисько All Blacks, посідає перше місце у міжнародному рейтингу збірних та має найкраще співвідношення виграних та програних ігор серед усіх національних команд світу у цьому виді спорту. Протягом багатьох років команда визнається найсильнішою у світі. У країні понад 140 тис. зареєстрованих гравців, об'єднаних у 520 клубів, та понад 2 тис. суддів цієї гри.

Спортсмени Нової Зеландії регулярно беруть участь в Олімпійських іграх (з 1920 р. національна команда бере участь у літніх Іграх, а з 1952 р. – в зимових). Спортсмени Нової Зеландії вибороли на Олімпійських іграх понад 110 нагород, у тому числі понад 45 золотих. Найбільших олімпійських успіхів досягли весляри: каноїст Ієн Фергюсон, єдиний із новозеландців, виграв 4 золоті та одне срібло на Іграх 1984 та 1988 рр., а його напарник Пол Макдональд завоював три золоті, одне срібло та одну бронзу. Три олімпійські золоті у 1960 та 1964 рр. на рахунку прославленого бігуна Пітера Снелла. Серед жінок можна відзначити чотириразову чемпіонку світу Барбару Кендалл, яка виграла на Олімпіадах золоту (1992), срібну (1996) та бронзову медалі (2000) у змаганнях з віндсерфінгу. Штовхальниця ядра Валері Адамс виграла два поспіль золоті на Олімпійських іграх 2008 та 2012 рр.

Традиційно важливою подією у спортивному житті країни є Ігри Співдружності. У 1950 та 1990 рр. ці ігри проводилися в Окленді, а в 1974 р. – у Крайстчерчі. Національна команда Нової Зеландії – одна з шести інших національних команд, представлених на всіх іграх. За час проведення Ігор Співдружності команда Нової Зеландії завоювала 657 медалей (з них 159 золотих).

Серйозних успіхів новозеландці досягли у світовому автоспорті. Брюс Макларен у 1960 р. став віце-чемпіоном світу Формули-1, а згодом заснував знамениту гоночну команду

Макларен, одну з найуспішніших за всю історію автоперегонів. А першим новозеландським чемпіоном світу «Формули-1» став Денні Халм у 1967 р. Також до провідних гонщиків Ф-1 у 1960–1970-х рр. належав Кріс Еймон. Новозеландський екіпаж у складі Брюса Макларена та Кріса Еймона у 1966 р. виграли найпрестижнішу гонку «24 години Ле-Мана».

У 1995, 2003 та 2017 рр. екіпажі новозеландських яхт Black Magic (лідер команди — сер Пітер Блейк), Team New Zealand та Emirates Team New Zealand стали переможцями Кубка Америки, однієї з найвідоміших у світі регат. Останніми роками, особливо серед молодих людей, все більш популярним стає футбол. До інших популярних видів спорту та активного відпочинку слід віднести гольф, крикет, теніс, нетбол (різновид баскетболу, який є найпопулярнішим жіночим вид спорту в країні), плавання.

4.9 Свята Нової Зеландії

Серед новозеландських свят є як ті, що святкує весь світ, так і свої власні святкові дні.

1 січня новозеландці зустрічають Новий рік. Через своє розташування на земній кулі вони роблять це другими на планеті, за жителями королівства Тонга. Замість ялинки символом Нового року є квітуча пахутокава в парках (вічнозелене дерево з гострими червоними квітами). Святкові новорічні страви – барбекю та морозиво.

6 лютого або день Вайтангі вважається національним днем Нової Зеландії. У цей день у 1840 р. між британцями та маорі було підписано Договір Вайтангі, за яким вожді маорі визнали зверхність британської корони.

25 квітня відзначається день АНЗАК. В цей день у Новій Зеландії згадують солдатів, які загинули у всіх війнах, у яких країна брала участь. 25 квітня 1915 року війська Нової Зеландії та Австралії, іменовані АНЗАК (скорочено від «Австралійські та Новозеландські Армійські Корпуси») висадилися в Туреччині біля півострова Галліполі з метою захопити протоку Дарданелли. Нова Зеландія втратила у цій війні приблизно 2700 солдатів.

10 травня – Національний день шоколадної риби в Новій Зеландії. У Новій Зеландії шоколадна риба – популярний

кондитерський виріб, а в культурі новозеландців – звичайна нагорода за добре виконану роботу.

Щороку в перший понеділок червня в Новій Зеландії відзначають День народження королеви (Queen's Birthday Holiday). Дата свята відрізняється від справжнього дня народження королеви Єлизавети II (21 квітня 1926 року) і не співпадає зі святковими днями в інших країнах Британської Співдружності. Причиною розбіжності в датах стали погодні умови в Англії. Щоб уникнути негоди, що погрожувала зіпсувати народні гуляння, король Едуард VII встановив відзначати його день народження на початку червня. З тих пір так роблять усі англійські монархи [2].

День праці (Labour Day), що відзначається щорічно четвертого понеділка жовтня. Новозеландські трудівники були одними з перших у світі, хто відстоював право 8-годинного робочого дня. І відстоювали успішно. Багато в чому робітничий клас Нової Зеландії завдячує такій перемозі Семюелю Парнеллу – теслі з Веллінгтона, який першим відмовився працювати більше восьми годин на день. Семюель вплинув на інших працівників, і в 1840 р. робочими колективами була прийнята резолюція на підтримку його тверджень. Через 9 років після першого страйку уряд задовольнив вимоги робітників. Вперше свято робітників відзначили 28 жовтня 1890 р., коли для багатьох ремісників і торговців уже увійшло в норму працювати 8 годин на день.

2 грудня – Національний день шльопанців. Населення Нової Зеландії налічує трохи більше чотирьох мільйонів людей. І без перебільшення можна стверджувати, що кожен житель цієї країни має, як мінімум, одну пару гумових шльопанців. Все почалося з Морріса Йока, бізнесмена з Нової Зеландії, що побував у Японії і натхненого місцевим взуттям. Прості гумові сандалі так запали в душу Моррісу, що повернувшись додому, він і його син Ентоні почали виробництво цього нехитрого взуття в 1957 р. Взуття так сподобалось новозеландцям, що стало одним із символів країни. В цей день проводиться збір пожертвувань для обладнання та екіпіровки добровільних клубів пляжних рятувальників.

25 грудня – Різдво. Різдво, як і інші християнські свята, у Новій Зеландії стали відзначати з появою європейських іммігрантів. І треба зазначити, що 25 грудня став офіційним

вихідним відносно нещодавно, з 1910 р. В Новій Зеландії це саме сімейне свято. На стіл подають окіст, рибу та м'ясо, приготовлені на барбекю, на десерт – тістечко «Павлова» (на честь російської балерини Анни Павлової, яка відвідала Нову Зеландію з гастролями у 1920-ті рр.) та місцеві вина. Листівка з квітучою пахутукавою – бажаний подарунок. Паради Санта-Клаусів – невід'ємна частина святкування Різдва у Новій Зеландії. Вони проходять по всій країні у листопаді та грудні.

Крім того, в Новій Зеландії щорічно відбувається багато фестивалів та місцевих свят. Серед них можна виділити:

- Кентербері Шоу. У другий тиждень листопада у Крайстчерчі (Південний Острів) проводяться кінні змагання, конкурси мод та музичні концерти;

- Свято феєрверку (Fiesta week). Проходить у середині березня в Окленді. Оскільки феєрверки у Новій Зеландії бувають нечасто, спостерігати за цим видовищем збираються юрби людей;

- Винний фестиваль. Щорічний новозеландський фестиваль, який відбувається у Мальборо наприкінці другого тижня лютого. Тут крім дегустації вин та місцевих делікатесів проводяться концерти та конкурси модного одягу;

- Джазовий фестиваль. Цей музичний фестиваль понад 30 років проводиться перед Різдвам, в останній тиждень грудня.

4.10 Національна кухня

Національна кухня Нової Зеландії є своєрідною. Хоча в сьогоденні раціоні остров'ян переважають страви англосаксонської кухні, поряд із загальновідомими стравами, в ній присутні делікатеси, які не кожен європеєць наважиться спробувати. Наприклад, тут їдять смажених в оливковій олії деревних хробаків з гарніром з місцевих сортів папороті. Ще одна особливість новозеландської кухні – більшість м'ясних, рибних та овочевих страв готують на грилі. Супи у цій країні популярністю не користуються.

Національними стравами Нової Зеландії вважаються:

Хангі. Сире м'ясо чи рибу перекладають овочами чи коренеплодами (найчастіше використовують гарбуз чи батат, по місцевому — кумара). Потім такий «бутерброд» загортають у

листя, неглибоко закопують у землю, а зверху на пару годин розпалюють багаття. Коли багаття прогорить – хангі готове.

Фіш енд чіпс. Смажена риба з картоплею-фрі, один із найпопулярніших варіантів новозеландського фаст-фуду.

Колоніальний гусак. Це не гуска, а запечена бараняча нога, фарширована курагою, цибулею, панірувальними сухарями, медом і травами.

Морський коктейль. Відварені з травами та спеціями мідії та королівські креветки.

М'ясний рулет. Аналог європейської буженини. Свиняча рулька без кістки, згорнута у вигляді товстого рулету і запечена зі спеціями та часником.

Новозеландський пиріг. Невеликий закритий або відкритий пиріг із листкового або прісного тіста. Начинкою може бути рубане м'ясо чи фарш, бекон, гриби, сир, картопля, яйця, або навіть солодкі фрукти. Такі міні-пироги продають у новозеландських кав'ярнях, на вуличних лотках та заправних станціях.

Рис по-новозеландськи. Довгозернистий рис з цибулею, овочами та травами, приготований на м'ясному бульйоні в глибокій сковороді.

Кастард слайс. Прямокутне листкове тістечко із заварним кремом.

Лоллі кейк. «Швидкий» торт зі шматочків печива, згущеного молока та м'яких цукерок, оформлений у вигляді поліна та посипаний кокосовою стружкою.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

АНЗІОС, або «Тихоокеанський пакт безпеки» – військовий союз трьох країн, серед яких: Австралія, Нова Зеландія і США. Створений у 1951 р.

Вестмінстерський статут 1931 р. – акт парламенту Великобританії від 11 грудня 1931 року, який встановив правове становище домініонів (держав у складі Британської імперії) та їх взаємини з Великобританією. Отже, було створено правову базу Британської співдружності націй. Нова Зеландія ратифікувала статут 25 листопада 1947 року.

Гаттерія, або туатара – вид плазунів, єдиний сучасний представник стародавнього ряду дзьобоголових. Ендемік Нової Зеландії. Довжина тіла досягає 76 см, а маса – 1,3 кг.

Договір Вайтангі – угода, підписана у населеному пункті Вайтангі представниками Великобританії та вождями деяких племен маорі 6 лютого 1840 року. Відповідно до угоди Нова Зеландія переходила в управління Великобританії, в обмін на це маорі зберігали свої майнові та немайнові права, отримували заступництво Великобританії та передавали Великобританії виняткові права на купівлю у них земель.

Домініон – фактично незалежна держава у складі Британської імперії (нині – у складі Співдружності), що визнає главою держави британського монарха, представленою в домініоні генерал-губернатором.

Какапо або совиний папуга – нічний нелітаючий птах, що є ендеміком Нової Зеландії. Єдиний нелітаючий папуга, що нині живе, і найважчий вид папуг. Веде нічний спосіб життя.

Каурі – вид дерев з сімейства араукарієві. Є найбільшим у Новій Зеландії видом дерев. Це один з найдавніших видів хвойних дерев.

Ківі – єдиний рід безкільових птахів в ряді ківіподібних, або безкрилих. Включає п'ять видів, ендемічних для Нової Зеландії. Всі види ківі мають сильні чотирипалі ноги і довгий тонкий дзьоб з ніздрями на самому кінчику. Крила не розвинені, хвіст відсутній. Пір'я ківі більше нагадує густе хутро. Розміри невеликі, зі звичайну курку.

Маорі – корінний народ Нової Зеландії та основне населення країни до прибуття європейців. На мові маорі слово «*māori*» означає «нормальні», «природні» або «звичайні».

Моа – ряд вимерлих безкільових птахів, що не літають. Жили в Новій Зеландії. Не мали крил. Найбільші досягали заввишки близько 3,6 м і важили близько 250 кг. Травоїдні (харчувалися листям, пагонами, фруктами). Вимерли в 1500-х рр., винищені аборигенами маорі.

Моріорі – корінний народ, що населяв острови архіпелагу Чатем, Нова Зеландія. Більшість загинула внаслідок завоювання острова Чатем в 1835 р. воїнами маорі.

Мушкетні війни – серія з більш ніж трьох тисяч військових походів і битв, що відбувалися між різними племінними групами маорі між 1807 і 1845 рр., головним чином на Північному острові Нової Зеландії. Поштовхом до конфлікту стало поширення серед маорі вогнепальної зброї.

Нефрит – мінерал групи амфіболів з характерною волокнистою структурою. Нефрит має широку палітру кольорів: від майже білого через всі відтінки зеленого (жовтий, трав'янистий, смарагдовий, болотний) до коричневого і майже чорного. Нефрит використовують як виробний камінь і як унікальний матеріал для виготовлення ювелірних та декоративно-художніх виробів. Грає важливу історичну роль в культурі маорі.

Новозеландські земельні війни з маорі – серія збройних конфліктів у Новій Зеландії у період між 1845 та 1872 рр. між маорі з одного боку та армійськими підрозділами Великобританії та європейськими переселенцями з іншого боку.

Пай Маріре або **Хаухау** – синкретична релігія, яка набирала чинності та звертала у свою віру місцевих аборигенів – маорі Східного узбережжя. Пай Маріре зародилося в 1862 р. як поєднання християнства і традиційних вірувань маорі.

Рінгату – синкретична релігія, поєднання християнства і традиційних вірувань маорі, була заснована в 1868 р. вождем Те Куті. Символом руху є піднята рука або «*Ringatū*» на маорі.

Такахе, або безкрила султанка – рідкісний птах з сімейства пастушкових, що не літає, мешкає в горах Південного острова Нової Зеландії, біля озера Те-Анау. У свій час вважався повністю вимерлим.

Тассеки — злакові поля подібні до степів, які поширені в сухих і спекотних районах у Новій Зеландії.

Трибунал Вайтангі — це постійна слідча комісія Нової Зеландії, створена згідно з Законом про Вайтангі від 1975 р. Їй доручено проводити розслідування та давати рекомендації щодо позовів маорі щодо дій чи бездіяльності Корони, що порушує обіцянки, дані в договорі Вайтангі. Трибунал не є судом, тому рекомендації та висновки Трибуналу не є обов'язковими для Корони.

ПЕРСОНАЛІЇ

Ардерн Джасінда (нар. 1980) – новозеландський політик, що очолює Лейбористську партію. Прем'єр-міністр Нової Зеландії з 26 жовтня 2017 року.

Вірему Кінгі (близько 1795–1882) – вождь маорі, відомий своїм активним опором продажу землі Північного острова англійським колонізаторам.

Гобсон Вільям (1792–1842) – перший губернатор Нової Зеландії з 1840 р., співавтор договору Вайтангі. Засновник Окленду.

Грей Джордж (1812–1898) – двічі губернатор Нової Зеландії 1845–1854 та 1861–1868, прем'єр-міністр Нової Зеландії 1877–1879. Здобув ряд перемог над маорі. Також відомий як письменник та мандрівник.

Джексон Пітер (нар. 1961) — режисер, сценарист і продюсер. Режисер фільмів трилогії «Володар перстнів» та «Хоббіт».

Іхімаера Віті (нар. 1944) – перший письменник-маорі. Автор ряду романів, в тому числі «Наїзниця на китах».

Кімбра (нар. 1990) – новозеландська співачка, автор і гітаристка. У 2011 р. визнана найкращою співачкою Австралії.

Кук Джеймс (1728—1779) – англійський першовідкривач, навігатор і дослідник, здійснив три експедиції в Тихий океан, першим із європейців дослідив і описав східне узбережжя Австралії.

Лорд (справжнє ім'я Елла Єліч-О'Коннор) (нар. 1996) – новозеландська співачка, автор пісень і музичний продюсер. Має дві премії Греммі,

Макларен Брюс (1937–1970) – новозеландський автогонщик, пілот Формули-1. Засновник автоперегонової команди McLaren, однієї з найуспішніших у Формулі-1. Загинув під час аварії.

Марш Найо (1895–1982) – новозеландська детективна письменниця, театральний діяч. Вважається однією з «королів британського детектива». Автор серії романів про Родеріка Аллейна.

Менсфілд Кетрін (1888–1923) – новозеландська і англійська письменниця-новелістка.

Нгата Апірана (1874–1950) – відомий новозеландський політик та юрист. Відомий своєю діяльністю із захисту мови та культури народу маорі.

Резерфорд Ернест (1871–1937) – фізик-ядерник, який відкрив елемент радон, а також альфа- та бета-частинки, атомне ядро. У 1908 р. він був удостоєний Нобелівської премії з хімії за те, що він довів, що радіоактивність супроводжується розпадом хімічних елементів. Створив планетарну модель атому.

Сарджесон Френк (1903–1982) – новозеландський письменник. Автор романів «Коли дує вітер» та «Я бачив уві сні».

Тасман Абель Янсзон (1603–1659) – нідерландський мореплавець, дослідник і купець. Отримав світове визнання за очолювані ним морські походи в 1642–1644 рр. Першим серед відомих європейських дослідників досяг берегів Австралії, Нової Зеландії, Тонга і Фіджі.

Те Кооті (близько 1832–1893) – вождь маорі, засновник релігії Рінгату.

Те Ферофоро (близько 1800–1860) – вождь маорі, з 1858 р. перший король маорі під іменем Потатау I.

Фінн Ніл (нар. 1958) – новозеландський співак, музикант і автор пісень. Лідер гурту Crowded House. Після того, як гурт розпався, він розпочав сольну кар'єру, а у 2007 р. відродив гурт.

Фрейм Дженет (1924–2004) – новозеландська письменниця, автор романів «Сови плачуть», «Обличчя у воді», «Птахи дощу» та інших.

Хілларі Едмунд (1919–2008) – альпініст. Разом із шерпом Тенцингом Норгеєм стали першими людьми, які досягли вершини Евересту (29 травня 1953 р.). Він також досяг Південного полюса 4 січня 1958 р.

Ходжкінс Френсіс (1869–1947) – новозеландська та англійська художниця. Після Першої світової війни працювала переважно у Великій Британії.

Хоне Хеке (1807–1850) – вождь народу маорі. У 1840 р. підписав договір Вайтангі від імені вождів 40 племен. В 1845–1847 рр. очолював повстання проти англійців.

Шеппард Кейт (справжнє ім'я Кетрін Вілсон) (1847–1934) – лідер руху суфражисток. Завдяки її зусиллям Нова Зеландія стала першою у світі країною, що заявила про загальне виборче право в 1893 р.

ХРОНОЛОГІЧНА ТАБЛИЦЯ

Приблизно 1280 р. н. е. – початок заселення Нової Зеландії маорі.

13 грудня 1642 р. – голландський дослідник Абель Тасман відкриває Південний острів Нової Зеландії.

8 жовтня 1769 р. – англійський дослідник Джеймс Кук здійснює свій перший візит до Нової Зеландії.

1807–1845 рр. – міжусобні «мушкетні» війни між племенами маорі.

1814 р. – заснована перша англіканська місія в Новій Зеландії.

Жовтень 1835 р. – Декларація незалежності Нової Зеландії «Конфедерація об'єднаних племен», підписана 34 північними вождями (а пізніше ще 18).

6 лютого 1840 р. – підписання договору Вайтангі.

21 травня 1840 р. – Гобсон проголошує суверенітет Великої Британії над Новою Зеландією і стає першим губернатором Нової Зеландії.

3 травня 1841 р. – Нова Зеландія стає окремою колонією, незалежною від Нового Південного Уельсу.

1845–1872 рр. – новозеландські війни між колоністами та маорі.

1846 р. – Британський парламент приймає Конституційний Акт для Нової Зеландії.

24 травня 1854 р. – початок роботи новозеландського парламенту.

1858 р. – вождь Те Ферофоро стає першим королем маорі під іменем Потатау I.

1859 р. – в Новій Зеландії знайдені поклади золота.

1865 р. – столиця перенесена з Окленду до Веллінгтона.

1877 р. – прийнятий закон про обов'язкову безплатну освіту.

1893 р. – Нова Зеландія стає першою країною в світі, де жінки отримують право голосу.

1898 р. – прийнятий закон про пенсії за віком.

26 вересня 1907 р. – проголошення домініону Нова Зеландія.

1914 р. – окупація Новою Зеландією Західного Самоа.

1915 р. – участь новозеландців у складі корпусу АНЗАК в битві при Галліполі в Першій світовій війні.

1920 р. – Нова Зеландія отримує від Ліги Націй мандат на управління західним Самоа.

1939–1945 рр. – участь Нової Зеландії в другій світовій війні.

1947 р. – ратифікація Вестмінстерського статуту для Нової Зеландії.

1951 р. – створений військовий блок АНЗЮС за участю США, Австралії та Нової Зеландії.

1953 р. – новозеландський альпініст Едмунд Хіларі першим піднімається на Еверест.

1962 р. – Західне Самоа стає незалежним від Нової Зеландії.

1965–1972 рр. – участь новозеландських військ у війні у В'єтнамі.

1967 р. – грошова реформа, введення новозеландського долару.

1975 р. – заснування трибуналу Вайтангі, який захищає права маорі.

1985 р. – Нова Зеландія проголошує без'ядерний статус.

1987 р. – мова маорі стає другою державною в Новій Зеландії.

2010 та 2011 р. – два великих землетруси в Крайстчерчі.

2019 р. – масове вбивство в мечеті в Крайстчерчі.

2020 р. – початок епідемії Ковід-19 в Новій Зеландії.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- 1 Визначте основні особливості географічного розташування Нової Зеландії.
- 2 Охарактеризуйте особливості клімату Нової Зеландії.
- 3 Охарактеризуйте адміністративний та політичний устрій Нової Зеландії.
- 4 Визначте особливості новозеландської флори і фауни. Чим викликана її своєрідність?
- 5 Коли Нова Зеландія була заселена маорі?
- 6 Хто і коли з європейських мореплавців досліджував Нову Зеландію?
- 7 Визначте та охарактеризуйте основні періоди новозеландської історії.
- 8 Що таке Договір Вайтангі? Коли і ким він був підписаний?
- 9 Назвіть та опишіть державні символи Нової Зеландії.
- 10 Назвіть найбільші міста Нової Зеландії.
- 11 Визначте основні риси економіки Нової Зеландії.
- 12 Які мови є державними в Новій Зеландії?
- 13 В чому полягають особливості новозеландського діалекту англійської мови?
- 14 Які релігії сповідують мешканці Нової Зеландії?
- 15 Охарактеризуйте особливості культури маорі.
- 16 Яких письменників Нової Зеландії ви знаєте?
- 17 Охарактеризуйте освіту Нової Зеландії.
- 18 Назвіть найважливіші свята в Новій Зеландії.

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

- 1 Географія та клімат Нової Зеландії.
- 2 Флора і фауна Нової Зеландії.
- 3 Відкриття і дослідження Нової Зеландії європейцями.
- 4 Британська колонізація Нової Зеландії.
- 5 Нова Зеландія в першій та другій світових війнах.
- 6 Політичний та адміністративний устрій Нової Зеландії.
- 7 Економіка Нової Зеландії.
- 8 Державні символи Нової Зеландії.
- 9 Культура маорі.

- 10 Література Нової Зеландії.
- 11 Мистецтво Нової Зеландії.
- 12 Особливості новозеландського діалекту англійської мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Кочергина С., Юхимчук С. Австралія та Нова Зеландія. Тексти із завданнями з англійської мови. Київ: Вид-во Шкільний світ, 2016. 64 с.
- 2 Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/New-Zealand>
- 3 Harrop A. J. England and the Maori Wars. London: New Zealand News, 1937. 423 p.
- 4 Kelly A. ANZUS and the Early Cold War: Strategy and Diplomacy Between Australia, New Zealand and the United States, 1945-1956. Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2018. 218 p.
- 5 King M. The Penguin History of New Zealand. Auckland: Penguin Group, 2012. 576 p.
- 6 Moon P. New Zealand in the twentieth century: the nation, the people. Auckland: HarperCollins, 2011. 672 p.
- 7 New Zealand government. URL: <https://www.govt.nz>
- 8 New Zealand history. URL: <https://nzhistory.govt.nz/culture-and-society>
- 9 Rusden G. W. History of New Zealand. London: Chapman and Hall Limited, 1883. Vol I. 655 p
- 10 Te ara – The Encyclopedia of New Zealand. URL: <https://teara.govt.nz/en>
- 11 The Oxford Companion to New Zealand Literature / Edited by: R. Robinson and N. Wattie. Oxford: Oxford University Press, 1999. 624 p.
- 12 von Hochstetter F. New Zealand: Its Physical Geography, Geology and Natural History. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 574 p.
- 13 Waite F. The New Zealanders at Gallipoli. Christchurch: Whitcombe and Tombs Limited, 1919. 330 p.
- 14 World Regional Geography: People, Places, and Globalization. UNIVERSITY OF MINNESOTA LIBRARIES PUBLISHING EDITION, 2016. 844 p.

К. Е. Колесник, С. І. Нешко

ГЕОГРАФІЯ, ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

Конспект лекцій

Відповідальний за випуск Колесник К. Е.

Підписано до друку 2022 р.

Умовн. друк. арк. 4,25. Тираж . Замовлення № .

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,

61050, Харків-50, майдан Фейербаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018 р.